

Ontslag van een werknemer na melding van een vermoeden van spionage van staatsgeheime informatie

Onderzoek naar de behandeling van een werknemer
als gevolg van de gedane melding

Voorwoord

Het Huis voor Klokkenluiders

Het Huis voor Klokkenluiders (hierna: het Huis) draagt bij aan een integere samenleving. Met advies aan werknemers die bij maatschappelijke misstanden als 'klokkenluider' aan de bel trekken. Met onderzoek naar misstanden. Of met onderzoek naar de behandeling van een klokkenluider, die geen nadeel mag ondervinden van zijn of haar melding van een misstand. En door overheden, semipublieke instellingen en bedrijven te stimuleren hun integriteit te bewaken.

Referentiekader

De taken en bevoegdheden van de afdeling Onderzoek zijn vastgelegd in de Wet Huis voor klokkenluiders. Op grond van een verzoekschrift beoordeelt de afdeling Onderzoek of er een onderzoek zal worden verricht en zal zij vervolgens de onderzoeksvra(a)g(en) vaststellen. Een van de uitgangspunten bij het doen van een onderzoek is dat dit onafhankelijk wordt uitgevoerd.

De afdeling Onderzoek beantwoordt vervolgens de onderzoeksvra(a)g(en) aan de hand van het door haar samengestelde onderzoeksdossier. Zij stelt geen civiele aansprakelijkheid in verband met een misstand vast, noch een vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit.

De bevindingen van de afdeling Onderzoek worden openbaar gemaakt in een geanonimiseerd rapport dat wordt gepubliceerd op de website van het Huis. Indien de resultaten daartoe aanleiding geven, kunnen in het rapport aanbevelingen worden gedaan aan de werkgever. Een rapport kan na publicatie worden gebruikt in verdere (juridische) procedures.

De afdeling Onderzoek toetst aan de geldende (juridische) regelgeving. Hierbij zijn onder meer de Wet Huis voor klokkenluiders, het Burgerlijk Wetboek, de Ambtenarenwet, de Algemene wet bestuursrecht, de Algemene verordening gegevensbescherming en het arbeidsrecht van toepassing.

Samenvatting rapport

Het verhaal

Verzoeker treedt rond 1960 in dienst van een groot Nederlands bedrijf en later bij een dochteronderneming daarvan. Hij gaat daar in eerste instantie als technicus werken en later als (technisch) fotograaf. Er is waardering voor het werk van verzoeker. Zo wordt hij gevraagd om een foto/film unit op te zetten, mag hij zelf een tweede fotograaf aandragen en inwerken en zou hij volgens zijn zeggen altijd goed hebben gefunctioneerd naar het oordeel van zijn voormalig werkgever. Omdat hij tijdens zijn werk in aanraking komt met staatsgeheime informatie, wordt er een persoonsgericht veiligheidsonderzoek naar hem uitgevoerd. Daarnaast ondertekent hij in verband met zijn werk een geheimhoudingsverklaring. In 1972 treedt een buitenlandse collega bij dezelfde werkgever in dienst. Die buitenlandse collega komt eveneens in aanraking met staatsgeheime informatie.

De staatsgeheime informatie heeft betrekking op verrijkingstechnologie ten aanzien van een bepaald erts. Omdat kennis van deze verrijkingstechnologie kan worden gebruikt voor niet-vreedzame doeleinden gelden wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften voor zowel de werkgever als de werknemers.

Verzoeker begint vanaf 1973 te vermoeden dat zijn buitenlandse collega zonder toestemming informatie over deze verrijkingstechnologie levert aan zijn vaderland. Dat zou kunnen betekenen dat hij zich schuldig maakt aan bedrijfsspionage. Verzoeker probeert dit tweemaal te melden bij het bedrijf dat zich bezighoudt met deze verrijkingstechnologie. Dit doet hij anoniem. Later deelt hij zijn vermoedens ook tijdens een informeel gesprek in bedekte termen met zijn eigen leidinggevende.

In december 1975 gaat zijn buitenlandse collega voor vakantie naar zijn vaderland. Hij komt daarna niet meer terug naar Nederland. Zijn dienstverband eindigt op 1 maart 1976. Na het vertrek van de buitenlandse collega is er tot en met medio 1977 nog een briefwisseling tussen verzoeker en hem.

Tijdens een bijeenkomst met de (hoofd)directie van zijn voormalig werkgever in september 1976 vertelt verzoeker dat hij de buitenlandse collega verdenkt van bedrijfsspionage. Hij meldt zijn verdenking ook bij de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD, de voorganger van de huidige AIVD). Medio 1977 ontvangt verzoeker een brief van zijn buitenlandse collega waarin deze hem vraagt om een foto van bepaalde (staatsgeheime) zaken te maken. Dit doet verzoeker niet en de briefwisseling eindigt hier.

Deze brief toont verzoeker aan zijn voormalig werkgever en hij geeft hem tevens een kopie daarvan.

Omstreeks oktober/november 1976 is er plotseling geen fotowerk meer voor verzoeker. Hij krijgt dan de opdracht om fotokopieerwerkzaamheden te gaan verrichten. Op 7 oktober 1977 vraagt de voormalig werkgever voor verzoeker een ontslagvergunning aan bij de voorloper van het UWV. Er zou op dat moment onvoldoende werk zijn voor twee fotografen mede in verband met het voortschrijden van de techniek en een verslechterde economische situatie. Op 31 maart 1978 wordt de ontslagvergunning afgegeven. Per 1 juli 1978 volgt het ontslag van verzoeker. Verzoeker vindt hierna zelf ander werk.

Diverse ontwikkelingen

In 1979 werd via een buitenlandse televisie uitzending bekend dat het vaderland van de buitenlandse collega beschikte over informatie met betrekking tot verrijkingstechnologie. Daarbij werd een link gelegd naar de betreffende buitenlandse collega van verzoeker. De Nederlandse overheid startte daarop een onderzoek. In 1980 werd een eindrapport van dit onderzoek aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Daarna is deze kwestie nog verscheidene malen in de Tweede Kamer besproken.

Er startten omstreeks 1980 ook onderzoeken door de recherche van de Economische Controle Dienst (ECD) en de Rijksrecherche. Na een gerechtelijk vooronderzoek heeft het Openbaar Ministerie de buitenlandse collega vervolgd. Aan de buitenlandse collega werd ten laste gelegd dat hij na zijn vertrek uit Nederland staatsgeheime informatie en materiaal had proberen te krijgen. Eind 1983 werd de buitenlandse collega bij verstek (hij was buiten Nederland) veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf. Dit vonnis werd in 1985 vernietigd vanwege het feit dat de inleidende dagvaarding niet op de juiste wijze aan de buitenlandse collega was uitgebracht. De Rechtbank had om die reden de inleidende dagvaarding nietig dienen te verklaren. Het Hof Amsterdam deed dit alsnog. Er werd geen nieuwe vervolging meer ingesteld, omdat het Openbaar Ministerie vervolging op dat moment niet meer opportuun achtte.

Verzoeker werd in het kader van het onderzoek voor de Tweede Kamer en het strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega nog een aantal malen gehoord door de BVD en de Rijksrecherche. Verzoeker zou nadien nog een aantal keer in het buitenland zijn opgehouden en verhoord door lokale autoriteiten, omdat hij, naar zijn zeggen, in een internationaal systeem was opgenomen.

Het onderzoek door het Huis voor Klokkeluiders

In 2016 klopt verzoeker aan bij het Huis voor Klokkeluiders. Hij vraagt het Huis een bejegeningsonderzoek te doen naar hoe zijn voormalig werkgever hem heeft behandeld vanaf het moment dat hij zijn vermoeden over de bedrijfsspionage heeft aangekaart.

Gelet op het ruime tijdsverloop, namelijk 41 jaar, gaat het Huis eerst na of de kwestie nog te onderzoeken is. Zo is gekeken of er nog stukken en getuigen waren te achterhalen. Dit was het geval, met uitzondering van de tweede fotograaf die bij de voormalig werkgever in dienst was; het Huis bleek hem niet meer te kunnen traceren. Ook speelde de aard van de melding en de maatschappelijke impact van de vermoede misstand een rol bij de beslissing om het verzoek op te pakken. Vanwege de beperkingen die verband houden met het ruime tijdsverloop formuleert het Huis de constatering in termen van 'aannemelijkheid'.

Daarnaast is gebleken dat de voormalige werkgever van verzoeker niet meer bestaat. Om die reden is de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker benaderd om een bijdrage te leveren aan het onderzoek. De rechtsopvolger van het moederbedrijf was bereid deze bijdrage in het kader van de waarheidsvinding te leveren. De afdeling Onderzoek is de rechtsopvolger van het moederbedrijf daarvoor erkentelijk. In dit rapport wordt de rechtsopvolger van het moederbedrijf als 'werkgever' aangeduid. De aanduiding 'werkgever' in het rapport moet dan ook in deze context worden gelezen.

Het Huis doet vervolgens een uitgebreid onderzoek, waarin het documenten bestudeert en gesprekken voert met vijf getuigen. De documenten dateren grotendeels uit de periode 1977-1986. Op basis van onderzoek komt het Huis tot een oordeel.

Het Huis stelt allereerst vast dat de vermoedelijke misstand ziet op het overtreden van wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften met als doel de geheime informatie aan het buitenland te verstrekken. Verzoeker baseerde zijn vermoeden van deze misstand op redelijke gronden waaraan zijn eigen waarnemingen ten grondslag liggen. Een door de Nederlandse overheid later uitgevoerd onderzoek ondersteunt achteraf zijn vermoeden. Bovendien raakt deze vermoede misstand aan het belang van de Nederlandse Staat en de internationale rechtsorde. Het Huis zoekt niet uit of dit echt een misstand was, omdat dit in deze zaak niet aan het Huis is gevraagd. In ieder geval mocht verzoeker de conclusie trekken dat dit op een misstand leek.

Op het moment dat de kwestie speelde, bestond er nog geen regeling voor het melden van een vermoeden van een misstand. Wel was er de verplichting van goed werkgever- en werknemerschap. Het Huis heeft bij de beantwoording van de onderzoeksvragen de afwegingscriteria die volgen uit de Wet Huis voor klokkenluiders toegepast. Verzoeker heeft zijn verzoek immers ingediend toen de Wet Huis voor klokkenluiders van kracht was. De wetgever heeft het mogelijk gemaakt dat het Huis onderzoek kan instellen naar gebeurtenissen die dateren van vóór de inwerkingtreding van deze wet. Uit het onderzoek van het Huis is aannemelijk geworden dat verzoeker zijn vermoeden over bedrijfsspionage intern in de hiërarchische lijn heeft aangekaart. Verzoeker heeft zich hiermee een 'goed werknemer' getoond. Niet is gebleken dat zijn voormalig werkgever na die melding een onderzoek hiernaar heeft ingesteld of maatregelen heeft getroffen. De voormalig werkgever heeft eind juli 1977 uitsluitend een waarschuwingsbrief binnen de organisatie gestuurd. In die brief werden medewerkers ervoor gewaarschuwd dat buiten de normale zakelijke kanalen om kon worden geprobeerd informatie en materiaal te verkrijgen.

Omdat verzoeker het vermoeden mocht hebben dat er sprake was van een misstand, waarvan aannemelijk is dat hij deze intern voldoende aan de orde heeft gesteld, is hij een 'klokkenluider' als bedoeld in de Wet Huis voor klokkenluiders. Een klokkenluider mag als gevolg van zijn melding niet worden benadeeld, bijvoorbeeld door ontslag. Klokkenluiders dienen immers een algemeen maatschappelijk belang, en dat mag niet in hun nadeel werken.

Het Huis stelt vast dat de wijziging van werkzaamheden en het ontslag van verzoeker vormen van benadeling zijn. Het Huis acht het aannemelijk dat deze benadeling het gevolg is van de melding van verzoeker. Zo valt op dat het fotografiewerk van verzoeker kort na zijn melding aan zijn voormalig werkgever blijkbaar afnam en in ieder geval hem werd afgenomen, terwijl de andere, later aangenomen, fotograaf dit werk wel zou hebben kunnen voortzetten. Ook valt op dat de waardering van de voormalig werkgever voor het functioneren van verzoeker vrij abrupt afnam ten tijde van zijn melding. Ten aanzien van het ontslag heeft het moederbedrijf van de voormalig werkgever destijds aangegeven dat verzoeker van de twee fotografen de minst geschikte was. Dit past echter niet in het beeld dat verzoeker destijds is gevraagd de foto/film unit op te zetten, dat hij zelf de tweede fotograaf heeft aangezocht en ingewerkt en tot aan zijn melding altijd goed zou hebben gefunctioneerd naar het oordeel van zijn voormalig werkgever.

Het Huis komt dan ook tot de conclusie dat het aannemelijk is dat verzoeker door zijn voormalig werkgever is benadeeld omdat hij klokkenluider is geweest. Verzoeker stelt tevens door handelen van de Nederlandse overheid nadeel te hebben ondervonden. Omdat de Nederlandse overheid hier niet als (voormalig) werkgever in de zin van de Wet Huis voor klokkenluiders kan worden aangemerkt, kon dit geen deel uitmaken van het onderzoek door het Huis en behoorde dit niet tot de bevoegdheid van het Huis.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Het Huis voor Klokkenluiders.....	1
Referentiekader.....	1
Samenvatting rapport.....	2
1. Inleiding.....	6
1.1 Achtergrond.....	6
1.2 Ontvankelijkheid, tijdsverloop en werkgeverschap.....	7
1.3 Onderzoeksvraag en afbakening.....	8
1.3.1 Onderzoeksvraag.....	8
1.3.2 Afbakening.....	8
1.4 Onderzoeksopzet.....	9
1.5 Leeswijzer.....	10
2.Chronologisch feitenrelaas.....	11
2.1 Organisatie werkgever.....	11
2.2 Veiligheidsonderzoek voor verrichten werkzaamheden.....	11
2.3 Werkzaamheden verzoeker.....	12
2.4 Ontstaan en bevestiging van vermoeden verzoeker.....	13
2.5 Melding verzoeker.....	14
2.6 Het ontslag.....	15
2.7 De nasleep.....	17
3. Analyse.....	19
3.1 Vermoeden van een misstand.....	19
3.1.1 Vermoede misstand.....	20
3.1.2 Vermoeden gebaseerd op redelijke gronden.....	20
3.1.3 Maatschappelijk belang bij de vermoede misstand.....	21
3.1.4 Resumerend.....	21
3.2 Melding.....	22
3.2.1 Melding 1.....	22
3.2.2 Melding 2.....	22
3.2.3 Melding 3.....	23
3.2.4 Melding 4.....	23
3.2.5 Resumerend.....	23
3.3. Benadeling.....	23
3.3.1 Wijziging werkzaamheden.....	24
3.3.2 Ontslag.....	24
3.3.3 Resumerend.....	24
3.4 Causaal verband.....	25
3.4.1 Wijziging werkzaamheden.....	25
3.4.2 Ontslag.....	25
4. Conclusie.....	28
4.1 Verzoeker had een redelijk vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang.....	29
4.2 Aannemelijk dat verzoeker zijn vermoeden afdoende intern heeft gemeld.....	29
4.3 Benadeling van verzoeker aannemelijk.....	29
4.4 Aannemelijk dat benadeling van verzoeker het gevolg is van zijn melding.....	30
Bijlage A. Samenvatting reactie op commentaren verzoeker en ‘werkgever’.....	31

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Verzoeker was vanaf de jaren 60 in loondienst bij een bedrijf dat actief was in de sector 'zware kapitaalgoederen'. Enige jaren later ging hij als technicus werken bij het technisch laboratorium van deze werkgever. Dit technisch laboratorium verzelfstandigde en werd een werkmaatschappij van deze werkgever (hierna: werkmaatschappij 1).¹ Verzoeker voerde daar fysisch dynamisch onderzoek uit. Voor het uitvoeren van zijn werkzaamheden, waarbij verzoeker in aanraking kwam met staatsgeheime informatie, vond een persoonsgericht veiligheidsonderzoek plaats. Ook heeft verzoeker aanvullend een eheimhoudingsverklaring getekend. Bij werkmaatschappij 1 ontstond de behoefte om zaken visueel vast te leggen en aan verzoeker werd gevraagd een foto/film unit op te bouwen.

Verzoeker ging vervolgens als (technisch) fotograaf werken. Toen een buitenlandse collega hem aanbood om op uitnodiging van diens regering voor vakantie naar zijn vaderland te komen, ging verzoeker twijfelen aan de intenties van zijn buitenlandse collega. Op dat moment ontwikkelde zich bij verzoeker een vermoeden dat deze buitenlandse collega zich schuldig maakte aan bedrijfsspionage. Bedoelde buitenlandse collega was in 1972 in dienst gekomen van werkmaatschappij 1 en deze kwam bij het uitoefenen van zijn functie in aanraking met staatsgeheime informatie. Tijdens de uitvoering van zijn werkzaamheden en door het contact dat hij had met de buitenlandse collega groeide dit vermoeden bij verzoeker. Verzoeker uitte, naar zijn zeggen, zijn vermoeden aanvankelijk anoniem bij het hoofdkantoor van het bedrijf waarvoor werkmaatschappij 1 opdrachten uitvoerde en bij het vervullen van die opdrachten met staatsgeheime informatie in aanraking kwam.² Nadien meldde hij dit, naar zijn zeggen, 'in bedekte termen' aan zijn eigen hogere leidinggevende.

In december 1975 ging de buitenlandse collega op vakantie naar zijn vaderland. Twee dagen na zijn vertrek liet hij per fax weten dat hij niet meer naar Nederland zou terugkeren. Het dienstverband van deze buitenlandse collega eindigde op 1 maart 1976.

In september 1976 vond een bijeenkomst tussen de hoofddirectie van het moederbedrijf van werkmaatschappij 1 en de directie van werkmaatschappij 1 plaats. Daar maakte verzoeker zijn vermoeden over de buitenlandse collega (inmiddels ex-collega³) duidelijk kenbaar. Verzoeker vertelde dat hij de buitenlandse collega ervan verdacht dat hij de in Nederland verzamelde vertrouwelijke informatie had meegenomen naar zijn vaderland. Verzoeker zei dat hij de buitenlandse collega van spionage verdacht. Het vermoeden van verzoeker werd door verzoeker - na door zijn toenmalige werkgever daartoe in contact te zijn gebracht - ook bekend gemaakt aan medewerkers van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Ongeveer een maand na de bijeenkomst in september 1976 met de directie bemerkte verzoeker dat hij geen fotografiewerk meer kreeg. Hij moest op een fotokopieerafdeling gaan werken. Hij deed het opgedragen fotokopieerwerk ongeveer een half à driekwart jaar.

¹ Deze werkmaatschappij was ten tijde dat deze kwestie speelde 100% dochter van de toenmalig werkgever (het moederbedrijf). Inmiddels is deze werkmaatschappij/rechtspersoon geliquideerd.

² Het hoofdkantoor van het bedrijf dat zich bezighield met het verrijken van een bepaald erts (hierna aangeduid als bedrijf B).

³ Voor de leesbaarheid van het rapport zal deze persoon steeds als buitenlandse collega worden aangeduid, ook als het dienstverband met hem is beëindigd.

In de jaren 1976/1977 had verzoeker nog briefcontact met zijn buitenlandse collega. In een brief van medio 1977 verzocht de buitenlandse collega hem om een foto van bepaalde (staatsgeheime) zaken te maken. Die brief toonde verzoeker in juni/juli 1977 ook aan de directie van werkmaatschappij 1 en hij gaf hen een kopie van die brief.

Met ingang van 1 juli 1978 kreeg verzoeker ontslag omdat er volgens werkmaatschappij 1 geen werk meer voor hem was. Werkmaatschappij 1 heeft aan het GAB (vergelijkbaar met het huidige Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)) laten weten dat er op dat moment onvoldoende werk was voor de twee in dienst zijnde fotografen en dat de minst geschikte fotograaf de organisatie moest verlaten. Het wegvallen van het fotografiewerk zou in verband staan met het voortschrijden van de techniek in die tijd en een efficiëncyslag die werd gemaakt. Er was sprake van een verslechterde economische situatie. Het GAB gaf een ontslagvergunning af. De arbeidsovereenkomst met de na verzoeker aangenomen fotograaf werd wel voortgezet.

Op 15 november 2016 meldde verzoeker zich bij de afdeling Onderzoek van het Huis voor Klokkenluiders (hierna: afdeling Onderzoek) met het verzoek een onderzoek in te stellen naar de wijze waarop zijn voormalig werkgever hem bejegend had na zijn melding dat sprake was van (vermoedelijke) bedrijfspionage.

1.2 Ontvankelijkheid, tijdsverloop en werkgeverschap

Ontvankelijkheid

Na ontvangst van het verzoekschrift heeft de afdeling Onderzoek dit aan de hand van de artikelen 5 en 6 van de Wet Huis voor klokkenluiders beoordeeld op ontvankelijkheid. Deze beoordeling vond plaats op basis van informatie aangeleverd door verzoeker. Ter bescherming van de verzoeker heeft de wetgever namelijk bepaald dat de werkgever in deze beoordelingsfase niet wordt geraadpleegd. Zo wordt eventuele onrust binnen de organisatie waar de verzoeker werkzaam is voorkomen en kan de verzoeker in alle openheid zijn verhaal vertellen.

Op basis van de door verzoeker aangeleverde informatie oordeelde de afdeling Onderzoek op 6 juni 2017 dat het verzoek tot het instellen van een onderzoek naar de bejegening - in beginsel – voldeed aan de vereisten die volgen uit de Wet Huis voor klokkenluiders.

Vanwege het tijdsverloop vanaf de (interne) melding van verzoeker in de tweede helft van de jaren '70 en zijn verzoekschrift bij de afdeling Onderzoek in 2016, rees echter de vraag of onderzoek nog mogelijk was. De afdeling Onderzoek heeft dit daarom eerst verkend. Tijdens deze verkenning heeft de afdeling Onderzoek ook gekeken welke organisatie als de voormalig werkgever kon worden benaderd als het gaat om de bejegening van verzoeker.

Op 31 januari 2018 oordeelde de afdeling Onderzoek dat een onderzoek uitvoerbaar was en besloot zij, ondanks de beperkende factoren voortvloeiend uit het tijdsverloop, een onderzoek in te stellen.

Tijdsverloop

Zoals hiervoor al is aangegeven heeft de afdeling Onderzoek besloten om ondanks het ruime tijdsverloop een onderzoek in te stellen naar de bejegening van verzoeker door zijn voormalig werkgever. Voor de start van het onderzoek is gekeken of er nog documentatie en getuigen waren te achterhalen. Dit bleek zo te zijn. Ook de aard van de melding en de maatschappelijke impact die de vermoede misstand teweeg heeft gebracht, heeft een rol gespeeld bij de beslissing om, na een tijdsverloop van 41 jaar, een onderzoek te

starten. Mede gelet op dit tijdsverloop zijn de constatering van de afdeling Onderzoek in termen van 'aannemelijkheid' geformuleerd.

Werkgeverschap

Gebleken is dat de organisatie waar verzoeker werkte (werkmaatschappij 1) inmiddels is geliquideerd. In het belang van het onderzoek is de rechtsopvolger van het moederbedrijf van werkmaatschappij 1 benaderd om deze in de gelegenheid te stellen een bijdrage te leveren aan het onderzoek en de waarheidsvinding⁴. De rechtsopvolger van het moederbedrijf was bereid deze bijdrage in het kader van de waarheidsvinding te leveren. De afdeling Onderzoek is de rechtsopvolger van het moederbedrijf daarvoor erkentelijk. In dit rapport wordt de rechtsopvolger van het moederbedrijf als 'werkgever' aangeduid. De aanduiding 'werkgever' in dit rapport dient dan ook in de hier genoemde context te worden gelezen.

1.3 Onderzoeksvraag en afbakening

1.3.1 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag luidt:

- *Is verzoeker door zijn formele of materiële werkgever benadeeld vanwege zijn in 1976/1977 gemeld vermoeden van een misstand? Dit gemeld vermoeden bestond uit de verdenking dat de toenmalige buitenlandse collega van verzoeker zich schuldig maakte aan bedrijfsspionage, dan wel het ongeoorloofd lekken en/of verstrekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid.*
- *Zo ja, waaruit heeft die benadeling bestaan?*

Deze onderzoeksvraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen:

1. Is er sprake van een op redelijke gronden gebaseerd vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang?
2. Heeft verzoeker zijn vermoeden van een misstand intern gemeld?
3. Is er sprake van benadeling van verzoeker na de melding?
4. Is de ondervonden benadeling het gevolg van de melding van verzoeker?

1.3.2 Afbakening

Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de bejegening van verzoeker door zijn voormalig werkgever als gevolg van het melden van het vermoeden van een misstand. Dit vermoeden van een misstand is het mogelijk schuldig maken aan bedrijfsspionage door een collega, dan wel het ongeoorloofd lekken en/of verstrekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid. Dit onderzoek richt zich daarmee niet op de misstand zelf. Naar het vermoeden van de misstand is uitsluitend gekeken voor zover de afdeling Onderzoek dit voor de beantwoording van haar onderzoeksvraag noodzakelijk acht.

Tevens wordt opgemerkt dat het onderzoek zich niet richt op de benadeling die verzoeker stelt te hebben ondervonden als gevolg van handelen van de Nederlandse overheid. Op grond van de Wet Huis voor klokkenluiders kan uitsluitend worden gevraagd om een onderzoek naar de wijze waarop de (voormalig) werkgever zich jegens de verzoeker heeft gedragen naar aanleiding van een melding van een vermoeden van een misstand.⁵ In dit geval was de (voormalig) werkgever geen overheidsorgaan.

⁴ De afdeling Onderzoek doet geen uitspraak over de civiele implicaties van de liquidatie voor mogelijke werkgeversaansprakelijkheid.

⁵ Artikel 4, lid 1, onder b van de Wet Huis voor klokkenluiders.

De onderzoeksperiode vangt aan bij het moment dat verzoeker wordt gevraagd om een foto/film unit op te zetten en fotografiewerkzaamheden gaat verrichten voor werkmaatschappij 1, omstreeks 1970. Vanuit die werkzaamheden ontstond het contact en de samenwerking tussen verzoeker en de buitenlandse collega en ontstonden bij verzoeker de eerste vermoedens dat sprake was van een misstand. Met het ontslag van verzoeker per 1 juli 1978 eindigde de arbeidsrelatie en daarmee de gezagsrelatie tussen de (voormalig) werkgever en verzoeker. Een aantal gebeurtenissen die na het ontslag hebben plaatsgevonden zijn, voor zover deze in de context van de bejegening van verzoeker relevant waren, eveneens in het onderzoek meegenomen.

1.4 Onderzoeksopzet

Nadat de afdeling Onderzoek had besloten een onderzoek te starten, heeft zij, na instemming van verzoeker, de 'werkgever'⁶ geïnformeerd. Daarna heeft een gesprek plaatsgevonden tussen de afdeling Onderzoek en de 'werkgever'. Daarin heeft de 'werkgever' een reactie kunnen geven op het starten van een onderzoek en is de onderzoeksopzet besproken. Deze onderzoeksopzet bestond uit onderstaande onderdelen.

Documentstudie

In de loop van het onderzoek is aan de 'werkgever' en verzoeker de gelegenheid geboden om documenten en/of informatie aan te leveren. Daarnaast heeft de afdeling Onderzoek aanvullende informatie bij hen en derden opgevraagd. Gelet op het tijdsverloop vanaf de (interne) melding was de mogelijkheid voor het achterhalen van gegevens beperkt. Dit gold zowel voor getuigenissen als voor beschikbare documentatie. Zo beschikte de 'werkgever', vanwege het tijdsverloop en de wettelijke en/of interne bewaartermijnen, alsook vanwege de liquidatie van werkmaatschappij 1, niet meer over het personeelsdossier van verzoeker of andere van belang zijnde informatie over de betreffende periode. Ook verzoeker beschikte niet meer over schriftelijke informatie met betrekking tot zijn dienstverband bij zijn voormalig werkgever, afgezien van een brief uit 1986 van het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever ten aanzien van zijn ontslag. Verzoeker heeft zich in deze kwestie steeds gericht op de vermoede misstand. Ook bestaat er pas sinds de invoering van de Wet Huis voor klokkenluiders de mogelijkheid om een verzoek om een bejegeningsonderzoek in te dienen. Daarnaast was niet elke mogelijk relevante getuige te achterhalen. Wel kon de afdeling Onderzoek onder meer beschikken over Tweede Kamerstukken, processen-verbaal, een strafvonnis en -arrest ten aanzien van de buitenlandse collega en een gedeelte van een briefwisseling uit de jaren '70 tussen verzoeker en zijn buitenlandse collega. Deze stukken zijn door de afdeling Onderzoek opgenomen in het onderzoeksdossier. Ook was er openbare informatie uit de media beschikbaar.

Gesprekken

In het kader van het onderzoek heeft de afdeling Onderzoek twee gesprekken gevoerd met verzoeker. Daarnaast heeft de afdeling Onderzoek, op basis van de aanwezige stukken en de door verzoeker doorgegeven mogelijk te horen personen, bepaald welke getuigen relevant waren voor beantwoording van de onderzoeksvraag. De tweede fotograaf die in de ontslagkwestie een rol van betekenis speelde, kon helaas niet meer worden achterhaald.

De 'werkgever' heeft geen mogelijk relevante getuigen voor het onderzoek naar voren gebracht. De 'werkgever' heeft aangegeven, gelet op het tijdsverloop, geen relevante informatie dan wel suggesties voor getuigen te kunnen aanleveren.

⁶ rechtsopvolger van het bedrijf waarvan werkmaatschappij 1 destijds 100% dochter was.

De afdeling Onderzoek heeft de volgende getuigen onder ede gehoord:

- Een toenmalig collega van verzoeker, Hoofd onderafdeling A3;
- Een toenmalig (direct) leidinggevende van verzoeker *;
- Een toenmalig (hogere) leidinggevende van verzoeker, Hoofd afdeling A;
- Een voormalig Chief Marketing Officer **;
- Een voormalig rechercheur van de Rijksrecherche***;

** Deze getuige was gedurende een beperkte periode als direct leidinggevende van verzoeker actief en was verantwoordelijk voor de personeelsbeoordeling van eind 1976/begin 1977.*

*** Deze getuige was na de uitdiensttreding van verzoeker bij het moederbedrijf van de voormalig werkgever werkzaam.*

**** Deze getuige was destijds betrokken bij het strafrechtelijk onderzoek naar het handelen van de buitenlandse collega.*

Rapport

Op basis van het feitenrelaas heeft de afdeling Onderzoek de feiten geanalyseerd, de deelvragen beantwoord en heeft de afdeling Onderzoek als conclusie een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvragen. Dit is vastgelegd in een conceptrapport waarop partijen gedurende een inzageperiode van vier weken de gelegenheid kregen een reactie te formuleren. Het eindresultaat is voorliggend geanonimiseerd rapport dat antwoord geeft op de onderzoeksvragen. Dit rapport wordt via de website van het Huis gepubliceerd.

1.5 Leeswijzer

Het feitenrelaas is - waar mogelijk - chronologisch opgebouwd. Voor een goed begrip van de omstandigheden begint het feitenrelaas in hoofdstuk 2 met een beschrijving van de organisatie en organisatieomgeving waarin verzoeker werkzaam was en de werkzaamheden die verzoeker uitvoerde. Daarna volgt een beschrijving van de relevante gebeurtenissen die voor verzoeker aanleiding waren een misstand te vermoeden en hiervan melding te doen. Vervolgens komt de bejegening aan bod en wordt een beschrijving gegeven van relevante feiten en omstandigheden die daarmee verband houden. In hoofdstuk 3 volgt de analyse van de feiten aan de hand van de deelvragen. Het afsluitende hoofdstuk 4 bevat de conclusie. In dat hoofdstuk beantwoordt de afdeling Onderzoek de onderzoeksvragen. In bijlage A is een samenvatting van het gehele rapport opgenomen.

2. Chronologisch feitenrelaas

In dit feitenrelaas zijn de feiten en omstandigheden opgenomen die relevant zijn voor beantwoording van de onderzoeksvraag. Bij het opstellen van het feitenrelaas is, aanvullend op de verklaringen van verzoeker, gebruik gemaakt van Tweede Kamerstukken, processen-verbaal, een strafvonnis en -arrest ten aanzien van de buitenlandse collega en een gedeelte van een briefwisseling uit de jaren '70 tussen verzoeker en zijn buitenlandse collega. De verklaringen die de getuigen hebben afgelegd tegenover de afdeling Onderzoek zijn daarbij ondersteunend.

Het feitenrelaas begint met een beschrijving van de organisatie waar verzoeker werkzaam was en de functie en werkzaamheden van verzoeker. Deze beschrijving geeft de werksituatie weer zoals die was toen verzoeker daar werkzaam was. In de daaropvolgende delen van het feitenrelaas worden de relevante feiten en omstandigheden zoveel mogelijk op chronologische wijze weergegeven.

2.1 Organisatie werkgever

Organisatiestructuur

De 'werkgever' startte in Nederland als machinefabrikant en richtte zich op de markt van zware kapitaalgoederen. In de jaren '70/'80 verlegde de 'werkgever' de focus naar markten voor (lichtere) industriële productie-apparatuur. Na verschillende ontwikkelingen en overnames groeide het bedrijf uit tot een internationale organisatie met omstreeks 18.000 medewerkers in meer dan 100 landen. De organisatie heeft inmiddels een breed palet aan activiteiten.

De werkzaamheden van het moederbedrijf van de voormalig werkgever waren ondergebracht in verschillende werkmaatschappijen, waaronder werkmaatschappij 1, waarvoor verzoeker vanaf halverwege de jaren 60 werkzaam was. Voor deze werkmaatschappij 1 werkte verzoeker binnen afdeling A. Onder die afdeling vielen verschillende onderafdelingen, te weten: onderafdelingen A1, A2 en A3. Verzoeker verrichtte fotografiewerkzaamheden voor afdeling A, maar ook daarbuiten. Afdeling A bestond in die tijd uit ongeveer tien medewerkers.

De (onder)afdelingen moesten zelf werk binnenhalen en inkomsten verwerven. Als dat niet goed ging, werd er van bovenaf ingegrepen. Het streven was dat werkmaatschappij 1 zelfstandig commercieel en winstgevend was. In de jaren '70 was echter sprake van verlies. Er moest een cultuuromslag plaatsvinden waar het belang van de (externe) klant centraal werd gesteld.

Meld- en Klachtprocedure

In de periode dat verzoeker bij de voormalig werkgever in dienst was, bestond er geen meldregeling voor het melden van een vermoeden van een misstand. Volgens de 'werkgever' was er wel altijd een klachtprocedure.

2.2 Veiligheidsonderzoek voor verrichten werkzaamheden

Veiligheidsonderzoek ten aanzien van medewerkers

Werkmaatschappij 1 vervulde opdrachten voor een bedrijf dat zich bezighield met het verrijken van een bepaald erts (hierna: bedrijf B). Om werkzaamheden voor bedrijf B te kunnen uitvoeren, diende de werknemer te worden 'gescreend', dat wil zeggen dat de toenmalige Binnenlandse Veiligheidsdienst (hierna:

BVD⁷) een veiligheidsonderzoek naar de werknemer uitvoerde. Dit gold ook voor de werknemers van de opdrachtnemer (in dit geval werkmaatschappij 1) die voor verrijkingswerkzaamheden werden ingezet en/of daarmee in aanraking kwamen. Er was wel een verschil in classificatie van geheime informatie waarmee de werknemer in aanraking kon komen. Derhalve was er ook een verschil in de zwaarte van het door de BVD uit te voeren veiligheidsonderzoek. Voor het laten uitvoeren van een veiligheidsonderzoek voor de verrijkingswerkzaamheden was er contact tussen de BVD, bedrijf B en de beveiligingsambtenaar van het ministerie van Economische Zaken (hierna: EZ). De beveiligingsambtenaar van het ministerie van EZ was werkzaam bij de Economische Controle Dienst (hierna: ECD). In juli 1970 was afgesproken dat alle medewerkers die werden ingezet ten behoeve van het verrijkingproject gescreend zouden worden tot en met de hoogste classificatie binnen het project, te weten 'geheim'. De werkzaamheden met betrekking tot de verrijkingapparatuur waren volgens een getuige, een voormalig rechercheur bij de Rijksrecherche, in ieder geval geclassificeerd als 'geheim' en 'zeer geheim'.

Veiligheidsonderzoek ten aanzien van verzoeker

Voordat verzoeker werkzaamheden kon gaan verrichten in een laboratorium van verrijkingapparatuur (bij bedrijf B), voerde de BVD een veiligheidsonderzoek ten aanzien van zijn persoon uit. Verzoeker tekende tevens een geheimhoudingsverklaring. In 1972/1973 vond een aanvullend veiligheidsonderzoek ten aanzien van verzoeker plaats. De uitkomst van dit aanvullend veiligheidsonderzoek was dat er niets nadeligs bekend was geworden ten aanzien van verzoeker.

2.3 Werkzaamheden verzoeker

Werkzaamheden als technicus

Verzoeker trad in de jaren '60 in dienst bij het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever. In 1966 ging hij als technicus werken bij werkmaatschappij 1 van het moederbedrijf en voerde hij fysisch dynamisch onderzoek uit. Hij deed dit werk vanuit werkmaatschappij 1 ook voor bedrijf B.

Werkzaamheden als technisch fotograaf

Omstreeks 1970 vroeg het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever aan verzoeker om een foto/film unit op te bouwen en werd verzoeker technisch fotograaf. Voor het uitvoeren van zijn fotografiewerkzaamheden bouwde het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever voor hem een fotostudio. Verzoeker kocht zelf de fotocamera's en verhuurde deze, op grond van een mondelinge overeenkomst, aan het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever.

Van iedereen binnen het bedrijf kon verzoeker opdrachten krijgen om foto's te maken en hij had, naar zijn zeggen, een sleutel waarmee hij 24 uur per dag toegang had tot het laboratorium van de verrijkingapparatuur (bedrijf B).

Door de vele fotografie opdrachten die verzoeker kreeg - hij werkte soms, naar eigen zeggen, 70 uur per week - kwam op een gegeven moment een tweede fotograaf in dienst. Verzoeker zou deze fotograaf zelf hebben aangezocht en hij was, blijkens zijn verklaring, min of meer diens leermeester, omdat verzoeker meer inzicht had in techniek. De tweede fotograaf zou eveneens in een volledig dienstverband werkzaam zijn geweest.

⁷ Thans de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD).

Functioneren als fotograaf

Volgens verzoeker waren de beoordelingen over zijn functioneren altijd uitmuntend of zeer uitmuntend. Functionerings- en/of beoordelingsformulieren waaruit dit zou kunnen blijken, zijn echter niet meer beschikbaar. Volgens verzoeker kwam eind 1976 in de beoordeling over zijn functioneren een wijziging. Begin 1977 maakte verzoeker in een brief aan zijn buitenlandse collega er melding van dat hij het volstrekt niet eens was met een (minder goede) beoordeling van zijn direct leidinggevende over zijn (verzoekers) functioneren. Zijn buitenlandse collega betreurde de minder goede beoordeling van verzoeker en gaf aan dat verzoeker altijd hard had gewerkt en dit niet had verdiend. Voorts maakte zijn buitenlandse collega de opmerking dat de leidinggevende altijd zou proberen bij de hogere leiding in de gunst te blijven.

In 1986 gaf het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever in een brief aan de toenmalig gemachtigde van verzoeker aan dat verzoeker van de destijds in dienst zijnde twee fotografen de minst geschikte was. Een nadere motivering waarom verzoeker de minst geschikte was, wordt in deze brief niet vermeld en ontbreekt in de beschikbare stukken.

Wijziging van werkzaamheden in 1976

Omstreeks oktober 1976 bemerkte verzoeker dat zijn fotografiewerkzaamheden terugliepen. Hij kreeg toen volgens zijn verklaring de opdracht om fotokopieerwerkzaamheden te gaan verrichten.

2.4 Ontstaan en bevestiging van vermoeden verzoeker

Indiensttreding buitenlandse collega

Op 1 mei 1972 trad de buitenlandse collega in dienst van werkmaatschappij 1. De buitenlandse collega kwam destijds, via tussenkomst van het Hoofd van afdeling A, bij afdeling A werken. Het Hoofd van afdeling A en de buitenlandse collega hadden elkaar tijdens hun studie ontmoet en waren met elkaar bevriend. Met de kennis die de buitenlandse collega had, kon deze volledig declarabel worden ingezet voor bedrijf B. De buitenlandse collega deed metallurgisch onderzoek voor onder meer het verrijkingsproject. Verzoeker kreeg een bureau tegenover deze buitenlandse collega en zij deelden met elkaar de kamer totdat verzoeker omstreeks begin 1975 naar zijn eigen fotografieafdeling verhuisde. Verzoeker nam zijn buitenlandse collega mee naar verschillende afdelingen waartoe hij toegang had vanwege zijn fotografiewerk. Hij kreeg ook opdrachten van zijn buitenlandse collega om foto's te maken.

Vriendschappelijke relatie tussen verzoeker en de buitenlandse collega

Verzoeker kwam regelmatig bij zijn buitenlandse collega thuis en zij waren goede kennissen van elkaar geworden. Verzoeker ging aan de intenties van zijn buitenlandse collega twijfelen toen de buitenlandse collega hem aanbood om op uitnodiging van diens regering naar zijn vaderland te komen voor vakantie. Dit was omstreeks 1973. Later signaleerde verzoeker dat zijn buitenlandse collega als staatsgeheim geclassificeerde tekeningen ten aanzien van verrijkingsapparatuur in huis had. Medio 1975 vroeg de buitenlandse collega aan verzoeker die tekeningen te fotograferen. Verzoeker heeft geen foto's van die tekeningen gemaakt. Ook constateerde verzoeker dat zijn buitenlandse collega metallurgische rapporten in huis had die door diens echtgenote werden vertaald. Bovendien maakte verzoeker herhaaldelijk mee dat zijn buitenlandse collega bestellingen op het gebied van verrijkingsapparatuur voor zijn vaderland besprak met een professor die werkzaam was aan een universiteit in België. Toen verzoeker het geheel overzag, baarde dit hem grote zorgen.

Vertrek van de buitenlandse collega naar zijn vaderland en uitdiensttreding

In 1975 werd duidelijk dat er vanuit het vaderland van de buitenlandse collega belangstelling bestond voor verrijkinsapparatuur. Zo verzocht in oktober 1975 diens ambassade aan een Nederlands bedrijf om essentiële informatie daarover. In oktober 1975 plaatste werkmaatschappij 1 de buitenlandse collega over, zodat deze geen werkzaamheden voor het verrijkinsproject meer verrichtte. Dit gebeurde op initiatief van de beveiligingsambtenaar van het ministerie van EZ nadat vrijwel gelijktijdig enige incidenten hadden plaatsgevonden die de aandacht vestigden op de buitenlandse collega. Uit geen van de incidenten kon op dat moment echter een directe koppeling worden afgeleid waaruit bleek dat de buitenlandse collega zich schuldig maakte aan ontoelaatbare inlichtingenactiviteiten. Op 15 december 1975 verliet de buitenlandse collega Nederland voor familiebezoek. Aanvankelijk meldde de buitenlandse collega zich vanuit zijn vaderland ziek. Per 1 maart 1976 nam de buitenlandse collega ontslag.

Voortzetting van zakelijk contact tussen de werkmaatschappij 1 en de buitenlandse collega

Volgens verzoeker bezocht een salesmedewerker van werkmaatschappij 1 de buitenlandse collega kort na diens vertrek naar zijn vaderland eind 1975. De salesmedewerker liet weten dat de buitenlandse collega veel werk had voor werkmaatschappij 1. Verzoeker benoemt in dat kader een uitgevoerde opdracht. Daarna kwamen er verschillende keren technici vanuit het vaderland van de buitenlandse collega naar werkmaatschappij 1. Die technici volgden gedurende een maand een training bij werkmaatschappij 1. Ook liet de buitenlandse collega via briefcontact met verzoeker weten dat hij werkmaatschappij 1 om een aantal offertes had gevraagd voor het uitvoeren van een opdracht.

Briefcontact tussen verzoeker en de buitenlandse collega

In de periode december 1976 tot en met medio 1977 onderhield verzoeker nog contact met zijn buitenlandse collega en was er sprake van een briefwisseling. Verzoeker wilde zo bewijzen tegen zijn buitenlandse collega verzamelen, omdat op dat moment niemand geloof hechtte aan zijn vermoedens over bedrijfsspionage.

2.5 Melding verzoeker

(Anonieme) Melding (1) bij hoofdkantoor van opdrachtgever (bedrijf B)

Verzoeker zou verscheidene malen telefonisch contact hebben gezocht met bedrijf B. Vanuit een telefooncel nam hij, met een tussenpoos van twee maanden, anoniem contact op en meldde daar zijn vermoedens over zijn buitenlandse collega die voor bedrijf B werkzaamheden verrichtte. Hij sprak met de secretaresse van de directeur van bedrijf B. Verzoeker zag niet dat hierop actie werd ondernomen. Hij deed zijn melding op deze wijze omdat hij bang was om zijn baan te verliezen. Verzoeker zou zijn vermoedens ook bij de veiligheidsfunctionaris van bedrijf B hebben gemeld.

Melding (2) bij Hoofd afdeling A

In het kader van het woon-werkverkeer reisde het Hoofd van afdeling A regelmatig mee in de auto van verzoeker. Verzoeker zou op die momenten, in heel bedekte termen en dus voorzichtig, zijn vermoedens over zijn buitenlandse collega hebben aangekaart. Verzoeker kaartte dit aan toen zijn buitenlandse collega nog bij werkmaatschappij 1 werkte. Deze gesprekken vonden plaats na 1973. Verzoeker zou zijn verbazing erover hebben uitgesproken dat de buitenlandse collega in aanraking kwam met al die informatie over verrijkinsapparatuur. Verzoeker wees er daarbij op dat hijzelf hiervoor een persoonsgericht veiligheidsonderzoek had gehad. Het Hoofd van afdeling A zou hierop geen reactie hebben gegeven. Volgens het Hoofd van afdeling A had hij een open houding voor zijn medewerkers als er iets speelde. In die

zin acht het Hoofd van afdeling A het aannemelijk dat verzoeker de geruchten, die op een gegeven moment over de buitenlandse collega speelden, ook aan hem kenbaar maakte.

Melding (3) bij een bijeenkomst (hoofd)directie van (het moederbedrijf van) voormalig werkgever (omstreeks september 1976)

Toen bleek dat de buitenlandse collega niet meer zou terugkeren naar Nederland kreeg verzoeker een uitnodiging voor een bijeenkomst van de directie van het moederbedrijf en de directie van werkmaatschappij 1. Verzoeker veronderstelt dat hij voor deze bijeenkomst werd uitgenodigd, omdat hij eerder met het Hoofd van afdeling A over zijn twijfels met betrekking tot zijn buitenlandse collega had gesproken. Ook zou hij zijn twijfels telefonisch hebben geuit bij een veiligheidsfunctionaris van bedrijf B. Verzoeker maakte bij voornoemde bijeenkomst zijn verdenking ten aanzien van bedrijfsspionage door zijn buitenlandse collega kenbaar. Nadat verzoeker door zijn voormalig werkgever in contact was gebracht met de BVD, meldde hij zijn vermoeden ook daar.

Deze derde melding vond plaats omstreeks september 1976. Aan verzoeker zou door zijn voormalig werkgever zijn verteld dat hij zijn mond moest houden, hij zijn vermoedens moest terugnemen en dat deze vermoedens door zijn voormalig werkgever niet werden onderschreven. Een onderzoek van de BVD leverde geen aanknopingspunten op om verdere acties te ondernemen.

Herhaalde melding (4) bij directie van werkmaatschappij 1

Omstreeks juni/juli 1977 toonde verzoeker een ongedateerde brief van medio 1977, die hij van zijn buitenlandse collega had ontvangen, aan de directie van werkmaatschappij 1. Verzoeker gaf zijn directie een kopie van die brief. In genoemde brief van medio 1977 verzocht zijn buitenlandse collega aan verzoeker om foto's te maken van zaken die vielen onder staatsgeheime informatie. Verzoeker toonde deze brief aan zijn directie als bewijs voor het eerder door hem geuite vermoeden. Zijn directie meldde het verzoek van de buitenlandse collega, als gedaan in die brief, niet aan bedrijf B en/of het ministerie van EZ. De directeur van werkmaatschappij 1 liet op 29 juli 1977 een vertrouwelijke brief uitgaan aan alle medewerkers om te waarschuwen voor personen buiten de organisatie die probeerden, via het opbouwen van een vertrouwelijke relatie, gegevens, materiaal en gefabriceerde onderdelen ter beschikking te krijgen buiten alle normale zakelijke kanalen om. De directie (van werkmaatschappij 1) zou aan verzoeker hebben gevraagd de brief van medio 1977, die hij van zijn buitenlandse collega had ontvangen, te verbranden "*omdat het een gevaarlijke brief was die beter niet in handen van de politie zou kunnen komen*", aldus verzoeker.

2.6 Het ontslag

Wegvallen van werkzaamheden voor bedrijf B

Nadat de geschiedenis ten aanzien van de buitenlandse collega na zijn vertrek naar zijn vaderland en vermoedens over zijn handelen meer naar buiten waren gekomen, nam het werk dat door werkmaatschappij 1 voor bedrijf B werd uitgevoerd af. Uiteindelijk is dat werk helemaal beëindigd.

Verzoeker maakte in zijn correspondentie met zijn buitenlandse collega begin 1977 melding van het feit dat het werk bij werkmaatschappij 1 terugliep. In zijn schriftelijke reactie merkte de buitenlandse collega op dat de economische situatie in heel West-Europa op dat moment slecht was. In het voorjaar van 1977 meldde verzoeker in een brief aan zijn buitenlandse collega dat het bij werkmaatschappij 1 erg slecht ging en dat er ongeveer 24 medewerkers moesten afvloeien naar andere werkmaatschappijen van het moederbedrijf en dat de situatie daardoor erg onrustig was.

Wegvallen van fotografiewerkzaamheden

Blijkens verklaringen van drie getuigen die in de werkzame periode van verzoeker bij de voormalig werkgever in dienst waren, nam in de loop van de tijd het fotografiewerk af. Dit zou te maken hebben met het voortschrijden van de techniek. Zo waren er camera's die gewoon op de microscoop waren geplaatst, waardoor er geen aparte camera meer nodig was om bepaalde zaken te fotograferen. Verzoeker bevestigt dat er aparte camera's op de microscoop waren geplaatst, maar dat dit al was ingevoerd voordat hij de functie van fotograaf ging vervullen. Voorts is ten aanzien van de afname van het fotografiewerk door gehoorde getuigen verklaard dat er eind jaren '70 een verandering van werkwijze ontstond waarbij zaken werden uitbested, en een efficiëntieslag werd gemaakt. Het fotografiewerk voor een apart daarvoor aangewezen persoon viel weg. Dit was een wereldwijde ontwikkeling die zich eind jaren '70, begin jaren '80 - met de komst van het polaroidgereedschap - voordeed. In 1986 meldde de het moederbedrijf van de voormalig werkgever in een brief aan de gemachtigde van verzoeker dat de teruggang van fotografiewerkzaamheden werd bepaald door de komst van betere camera's, waardoor ook leken technische foto's konden maken. Op dat moment had werkmaatschappij 1 geen fotograaf meer in dienst.

Volgens een van de getuigen, een naaste collega van verzoeker, vroeg de (direct) leidinggevende van verzoeker op een gegeven moment om verzoeker niet meer rechtstreeks met een fotografie opdracht te benaderen, maar dat via hem (de direct leidinggevende van verzoeker) te doen. De (direct) leidinggevende van verzoeker herinnert zich niet dat er een directief zou zijn geweest om verzoeker geen fotografie opdrachten meer te gunnen.

Vrij snel - ongeveer een maand - na de bijeenkomst in september 1976 constateerde verzoeker dat hij geen fotografie opdrachten meer kreeg. Hij moest op de fotokopieerafdeling gaan werken. Het fotokopieerwerk voerde hij ongeveer een half à driekwart jaar uit.

Ontslagaanvraag en vergunning Gewestelijk Arbeidsbureau (hierna: GAB)

Bij brief van 7 oktober 1977 heeft werkmaatschappij 1 het GAB (vergelijkbaar met het huidige Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)) laten weten dat er op dat moment onvoldoende werk was voor twee fotografen en dat de minst geschikte fotograaf de organisatie moest verlaten. De direct leidinggevende en de hogere leidinggevende van verzoeker, alsook een naaste collega van verzoeker, verklaarden tegenover de afdeling Onderzoek dat er een verband is tussen het wegvallen van het werk en de ontslagaanvraag voor verzoeker. Op 20 februari 1978 kondigde werkmaatschappij 1 bij verzoeker aan hem per 1 juli 1978 te ontslaan. Het GAB gaf op 31 maart 1978 hiervoor een ontslagvergunning af.

In een sollicitatiebrief van 30 augustus 1978 aan een andere organisatie meldde verzoeker dat zijn fotografiewerkzaamheden, die hij negen jaar had uitgevoerd, door reorganisatie waren komen te vervallen. Dit deed hij conform de formele reden. Het melden van zijn vermoedens omtrent bedrijfsspionage zou volgens verzoeker de werkelijke (onderliggende) reden voor zijn minder goede beoordeling en zijn ontslag(aanvraag) zijn geweest.

Ontslag

Met behulp van een vakvereniging vocht verzoeker zijn ontslag aan. Verzoeker aanvaardde vervolgens een afvloeiingsaanvulling gedurende twaalf maanden en er kwam een minnelijke schikking tot stand tussen werkmaatschappij 1 en verzoeker. Hoewel de 'werkgever' aangeeft dat een minnelijke regeling tegen finale kwijting een standaard voorwaarde is bij het afsluiten van dergelijke regelingen, is uit het onderzoek niet duidelijk geworden of dit hier het geval was nu daarover documentatie ontbreekt.

Verzoeker meent dat hij is ontslagen omdat hij degene is geweest die de buitenlandse collega als spion heeft “ontdekt”. Een naaste collega van verzoeker meent dat de omstandigheid dat verzoeker veel wist over het verrijkingproject en daarover met anderen sprak een reden was om verzoeker te ontslaan. Deze collega heeft evenwel nooit een uitspraak daarover gehoord. De zienswijze dat verzoeker is ontslagen, omdat hij veel wist over het verrijkingproject en over zijn vermoedens sprak met betrekking tot het handelen van zijn buitenlandse collega, sluit aan bij de herinnering van een andere getuige. Die getuige was destijds (vanaf eind 1979) als rechercheur bij het strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega betrokken.⁸

Verzoeker durfde destijds zijn verhaal over de kwestie met zijn buitenlandse collega niet als verweer tegen zijn ontslag aan te voeren. Hij voelde zich geïntimideerd, omdat de BVD zou hebben gedreigd met strafrechtelijke vervolging als hij iets over deze kwestie met zijn buitenlandse collega tegenover de buitenwereld zou loslaten.

In het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega werd verzoeker in 1983 als getuige opgeroepen en verhoord. Verzoeker voelde zich tijdens dat verhoor geïntimideerd. In dat verhoor zou verzoeker hebben vernomen dat hij zich teveel had bemoeid met het verrijkingproject. Tijdens dat verhoor zou hem zijn verteld dat hij daarmee zijn voormalig werkgever en de Nederlandse Staat schaadde, wat de reden was geweest voor zijn ontslag. Een van de getuigen, die destijds als rechercheur bij het strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega was betrokken, is ervan overtuigd dat verzoeker destijds door zijn voormalig werkgever is “geofferd” omdat hij de zaak niet liet rusten. Volgens deze getuige was de voormalig werkgever laks waardoor de buitenlandse collega zijn gang kon gaan. De boventalligheid was volgens deze getuige niet de reden voor het ontslag van verzoeker. Voornoemde getuige beschrijft verzoeker als een gezagsgetrouwe man, die niet kon opboksen tegen zijn voormalig werkgever en tegen zijn ontslag. Voornoemde getuige baseert zijn verklaringen op zijn eigen herinneringen en beschikt niet meer over (proces)stukken uit die periode.

2.7 De nasleep

Na het ontslag van verzoeker deden zich nog enige ontwikkelingen voor die van belang zijn in het licht van de beoordeling van de bejegening van verzoeker.

Onderzoek van Nederlandse overheid over kwestie met de buitenlandse collega

Naar aanleiding van een buitenlandse televisie-uitzending op [...] ⁹ maart 1979 over bekendheid van de verrijkingstechnologie in het vaderland van de buitenlandse collega en de betrokkenheid van de buitenlandse collega daarbij, startte de Nederlandse overheid een nader onderzoek. In juni 1979 intensiverde de Nederlandse overheid dat onderzoek en stelde zij een interdepartementale werkgroep in. Die werkgroep verzamelde tot [...] oktober 1979 relevante informatie. Op [...] 1980 werd het eindrapport aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (hierna: de Tweede Kamer) aangeboden. Of een nader justitieel onderzoek moest volgen, liet de werkgroep over aan de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie (hierna: OM). Er startten onderzoeken door de recherche van de ECD en de Rijksrecherche. In 1981 startte er een gerechtelijk vooronderzoek naar het handelen van de buitenlandse collega.

⁸ Het (straf)rechterlijk onderzoek naar de buitenlandse collega komt onder 2.7. aan de orde.

⁹ Dit betreft een anonimisering door de afdeling Onderzoek. Waar in het vervolg van het rapport woorden, data of passages tussen [...] zijn geplaatst, is sprake van anonimisering dan wel veralgemenisering door de afdeling Onderzoek.

De kwestie ten aanzien van de buitenlandse collega is vanaf 1979 verscheidene malen in de Tweede Kamer onderwerp van gesprek geweest.

Betrokkenheid verzoeker bij onderzoek met betrekking tot kwestie van buitenlandse collega

Na de buitenlandse televisie-uitzending van [...] 1979 benaderde de BVD verzoeker. Verzoeker gaf de BVD informatie over datgene wat hem ten aanzien van deze kwestie bekend was.

In het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar het handelen van de buitenlandse collega werd verzoeker omstreeks 1980 gehoord door de Rijksrecherche.

In februari 1983 sprak verzoeker met medewerkers van de BVD en de Rijksrecherche in een gezamenlijk gesprek over de kwestie van zijn buitenlandse collega. Verzoeker was gedagvaard om als getuige daarover te verklaren. Volgens verzoeker is de BVD hem daarna blijven volgen. Zo zou de Nederlandse overheid hem onterecht in een internationaal systeem hebben opgenomen, waardoor hij verschillende malen in het buitenland door lokale autoriteiten zou zijn opgehouden en verhoord.

Strafrechtelijke vervolging van de buitenlandse collega

In 1981 is een gerechtelijk vooronderzoek gestart. Het OM besloot tot vervolging van de buitenlandse collega. Aan de buitenlandse collega werd ten laste gelegd dat hij na zijn vertrek uit Nederland gegevens en materiaal had proberen te krijgen die staatsgeheim waren. Deze handelingen zijn strafbaar gesteld als een misdrijf. Dat de buitenlandse collega tijdens zijn werk in Nederland gegevens en materiaal zou hebben verzameld, maakte geen deel uit van de tenlastelegging. Eind 1983 veroordeelde de Rechtbank Amsterdam de buitenlandse collega bij verstek tot vier jaar cel. In 1985 vernietigde het Hof Amsterdam dit vonnis vanwege het feit dat de inleidende dagvaarding niet op de juiste wijze aan de buitenlandse collega was uitgebracht. De Rechtbank had om die reden de inleidende dagvaarding nietig dienen te verklaren. Het Hof Amsterdam deed dit alsnog. In juni 1986 besliste het OM niet tot nieuwe vervolging over te gaan. Het OM achtte vervolging op dat moment niet meer opportuun.

3. Analyse

Het doel van dit onderzoek is uitspraak te doen over de wijze waarop het bedrijf waar verzoeker in dienst was zich tegenover verzoeker heeft gedragen nadat verzoeker zijn vermoeden over bedrijfsspionage door zijn buitenlandse collega had gemeld. Verzoeker is van mening dat hij als gevolg van het melden van zijn vermoeden is benadeeld door zijn voormalig werkgever. Volgens verzoeker is er een verband tussen enerzijds de melding, en anderzijds de wijziging van zijn werkzaamheden en zijn ontslag door de voormalig werkgever. Om vast te stellen of verzoeker al dan niet benadeeld is door zijn voormalig werkgever vanwege het kenbaar maken van zijn vermoeden, worden in dit hoofdstuk de geconstateerde feiten en omstandigheden geduid in het licht van de onderzoeksvraag:

- *Is verzoeker door zijn formele of materiële werkgever benadeeld vanwege zijn in 1976/1977 gemeld vermoeden van een misstand? Dit gemeld vermoeden bestond uit de verdenking dat de toenmalige buitenlandse collega van verzoeker zich schuldig maakte aan bedrijfsspionage, dan wel het ongeoorloofd lekken en/of verstrekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid.*
- *Zo ja, waaruit heeft die benadeling bestaan?*

Toetsingskader

In een bejegeningsonderzoek onderzoekt de afdeling Onderzoek de wijze waarop de voormalig werkgever zich jegens de verzoeker heeft gedragen naar aanleiding van zijn/haar melding van een vermoeden van een misstand. Om te kunnen beoordelen of er al dan niet sprake is van benadeling als gevolg van de melding, dient het onderzoek de volgende vragen te beantwoorden:

1. Is er sprake van een op redelijke gronden gebaseerd vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang?
2. Heeft verzoeker zijn vermoeden van een misstand intern gemeld?
3. Is er sprake van benadeling van verzoeker na de melding?
4. Is de ondervonden benadeling het gevolg van de melding van verzoeker?

Deze vragen komen achtereenvolgens aan bod in de paragrafen 3.1 tot en met 3.4. Elke paragraaf begint met een korte beschrijving van de afwegingscriteria zoals die naar voren komen in de Wet Huis voor klokkenluiders. Ten tijde van de vermoede misstand bestond er nog geen Wet Huis voor klokkenluiders, die vanaf 1 juli 2016 van kracht is. Het verzoek om onderzoek is wel ingediend onder deze wet. Derhalve worden de afwegingscriteria die volgen uit de Wet Huis voor klokkenluiders toegepast. Uit de Wet Huis voor klokkenluiders vloeit overigens voort dat de wetgever er vanuit gaat dat het Huis - op grond van deze wet - onderzoek kan instellen naar gebeurtenissen die dateren van vóór inwerkingtreding.

3.1 Vermoeden van een misstand

Deelvraag 1: *Is er sprake van een op redelijke gronden gebaseerd vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang?*

Een vermoeden van een misstand, in de zin van de Wet Huis voor klokkenluiders, is het vermoeden van een werknemer, dat binnen de organisatie waarin hij werkt of heeft gewerkt sprake is van een misstand voor zover:

- het vermoeden is gebaseerd op **redelijke gronden** die voortvloeien uit kennis die de werknemer bij zijn werkgever heeft opgedaan of voortvloeien uit kennis die de werknemer heeft verkregen door zijn werkzaamheden bij een ander bedrijf of een andere organisatie, en
- het **maatschappelijk belang** in het geding is bij de schending van een wettelijk voorschrift, een gevaar voor de volksgezondheid, een gevaar voor de veiligheid van personen, een gevaar voor de aantasting van het milieu, een gevaar voor het goed functioneren van de openbare dienst of een onderneming als gevolg van een onbehoorlijke wijze van handelen of nalaten.¹⁰

Beide voorwaarden zijn relevant voor de afdeling Onderzoek. Aan beide moet zijn voldaan, voordat de afdeling Onderzoek een onderzoek zal instellen. De onderstaande analyse gaat in op de vraag of het vermoeden op redelijke gronden was gebaseerd. Ook komt in de onderstaande analyse aan bod hoe het maatschappelijk belang in het geding kan zijn indien er daadwerkelijk sprake is van een misstand. De afdeling Onderzoek beschrijft dit, maar geeft uitdrukkelijk geen oordeel over het al dan niet bestaan van een misstand. Dit onderzoek is een bejegeningsonderzoek en in dat kader is er geen inhoudelijk onderzoek gedaan naar de vermoede misstand: de verdenking dat de toenmalige buitenlandse collega van verzoeker zich schuldig maakte aan bedrijfsspionage, dan wel het ongeoorloofd lekken en/of verstekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid.

3.1.1 Vermoede misstand

Het vermoeden van verzoeker hield in dat zijn buitenlandse collega zich schuldig maakte aan bedrijfsspionage, dan wel dat sprake was van het ongeoorloofd lekken en/of verstrekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid. Het ging in dit geval om informatie over verrijkingstechnologie. Voor kennis over verrijkingstechnologie gelden wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften. Dit geldt voor zowel de medewerkers als de werkgever(s). Zo is de werkgever van wie de medewerkers met de vertrouwelijke en staatsgeheime informatie met betrekking tot verrijkingstechnologie in aanraking komen ervoor verantwoordelijk dat er maatregelen worden getroffen om de geheimhouding te verzekeren. Dergelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften waren ook destijds van toepassing.

Verzoeker vermoedde dat de buitenlandse collega informatie over verrijkingstechnologie in strijd met de geldende geheimhoudingsbepalingen ongeoorloofd ter beschikking stelde aan zijn vaderland.

3.1.2 Vermoeden gebaseerd op redelijke gronden

Ten aanzien van de vermoede misstand heeft verzoeker aangegeven dat hij zelf heeft waargenomen dat bij de buitenlandse collega thuis vertrouwelijke informatie en staatsgeheime informatie over verrijkingapparatuur aanwezig was.

Verzoeker kwam tijdens de uitvoering van zijn werkzaamheden in contact met de buitenlandse collega met wie hij destijds een kamer deelde en vriendschappelijk contact onderhield. Zijn eerste twijfel aan de goede intenties van de buitenlandse collega ontstond omstreeks 1973, toen de buitenlandse collega verzoeker aanbood om op uitnodiging van zijn regering naar zijn vaderland te komen voor vakantie. De twijfel van verzoeker aan de goede intenties van de buitenlandse collega groeide toen hij als technisch fotograaf fotografie opdrachten voor zijn buitenlandse collega uitvoerde en bij zijn buitenlandse collega thuis kwam. Bij een van zijn bezoeken aan het huisadres van zijn buitenlandse collega zag verzoeker dat deze tekeningen ten aanzien van verrijkingapparatuur in huis had. Zijn buitenlandse collega vroeg hem tijdens dit bezoek

¹⁰ Art. 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor klokkenluiders.

namelijk om die tekeningen te fotograferen. Dit was medio 1975. Daarnaast constateerde verzoeker dat zijn buitenlandse collega metallurgische rapporten in huis had die door diens echtgenote werden vertaald. Ook maakte verzoeker herhaaldelijk mee dat zijn buitenlandse collega bestellingen op het gebied van verrijkingssapparatuur voor zijn vaderland besprak met een professor die werkzaam was aan een universiteit in België. In alle gevallen ging het om vertrouwelijke informatie, waarop een geheimhoudingsplicht rustte. De verklaringen die verzoeker hierover bij de afdeling Onderzoek heeft afgelegd, komen overeen met hetgeen daarover is neergelegd in een ambtsedig opgemaakt proces-verbaal uit 1980 waarin de verklaringen van verzoeker over deze kwestie zijn opgenomen en een onderzoeksrapport aan de Tweede Kamer uit 1980. Tevens worden zijn verklaringen op dit punt onderschreven door een getuige, die destijds als rechercheur bij het strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega was betrokken en uit zijn herinneringen aan deze kwestie hierover heeft verklaard.

Gelet op zijn kennis en ervaring - verzoeker was ook zelf aan geheimhouding gebonden en kwam in aanraking met deze vertrouwelijke informatie - mocht verzoeker het vermoeden hebben dat zijn buitenlandse collega zich niet hield aan de voorgeschreven geheimhoudingsverplichting. De gerechtvaardigheid van zijn toenmalig vermoeden wordt verder ondersteund door een strafvonnis uit 1983, waaruit blijkt dat strafrechtelijk onderzoek was ingesteld naar het handelen van de buitenlandse collega na diens vertrek naar zijn vaderland eind 1975. Daarbij werd aan de buitenlandse collega ten laste gelegd dat hij na zijn vertrek naar zijn vaderland gegevens en materialen had proberen te krijgen die staatsgeheim zijn. Dit betrof het verrijkingproject. Verzoeker had een op redelijke gronden gebaseerd vermoeden dat mogelijk sprake was van een misstand.

3.1.3 Maatschappelijk belang bij de vermoede misstand

Zo er sprake is van een misstand, hetgeen zoals gezegd de afdeling Onderzoek niet heeft onderzocht, is eveneens van belang of het maatschappelijk belang daarbij wordt geraakt. Het mogelijk in strijd handelen met de wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften over verrijkingssapparatuur kan worden beschouwd als een zodanig ernstige (vermoede) misstand dat daardoor het maatschappelijk belang wordt geraakt. Aan het verspreiden van de kennis van verrijkingstechniek zijn gevaren verbonden. Deze kennis kan voor niet vreedzame doeleinden worden gebruikt, zodat dit een bedreiging voor de mensheid met zich brengt.

3.1.4 Resumerend

De vermoede misstand ziet op het overtreden van wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften. Dit teneinde deze informatie te verstrekken aan een buitenlandse mogendheid. Het vermoeden is gebaseerd op redelijke gronden omdat aan het vermoeden eigen waarnemingen van verzoeker ten grondslag liggen. De gegrondheid van het vermoeden vindt daarnaast steun in een nadien door de Nederlandse overheid ingesteld onderzoek waarover aan de Tweede Kamer is gerapporteerd, alsook in een strafrechtelijk onderzoek door het OM naar het handelen van de buitenlandse collega na diens vertrek naar zijn vaderland. Bovendien ziet het vermoeden op een zodanige overtreding van wetgeving, waarbij het belang van de Nederlandse Staat en de internationale rechtsorde is geraakt, dat het maatschappelijk belang in het geding is. Er is derhalve sprake van een redelijk vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang.

3.2 Melding

Deelvraag 2: Heeft verzoeker zijn vermoeden intern gemeld?

Een melding is het door de werknemer melden van het vermoeden van een misstand aan een leidinggevende, een vertrouwenspersoon of een andere persoon binnen een interne procedure die daarvoor bedoeld is.¹¹

De voormalig werkgever beschikte in de periode waarin deze kwestie speelde niet over een meldregeling voor het melden van een vermoeden van een misstand. Volgens de 'werkgever' was er wel altijd een klachtenprocedure.

Een meldregeling kan voor een melder als leidraad gelden bij het melden van een vermoeden van een misstand. Daarnaast is van belang dat de werkgever betrouwbaar met de informatie omgaat en dat de melder bescherming tegen benadeling geniet. Het aanstellen van een adviseur die een melder in vertrouwen kan raadplegen, een zogenoemde vertrouwenspersoon, biedt eveneens waarborgen om goed met een melding om te gaan.

In de periode waarin deze gebeurtenissen zich voordeden, was er nog geen wet- of regelgeving die de werkgever verplichtte tot het hebben van een regeling voor het melden van een vermoeden van een misstand. Daarentegen was er wel de wettelijke verplichting als neergelegd in het Burgerlijk Wetboek om zich als een goed werkgever en/of goed werknemer te gedragen. In dit kader is eveneens belangrijk dat een melder, handelend als een goed werknemer, in eerste instantie zijn vermoeden binnen de organisatie zelf, in de hiërarchische lijn, aan de orde stelt, tenzij dit niet van hem kan worden gevergd.

3.2.1 Melding 1

Aanvankelijk zou verzoeker getracht hebben om - anoniem - zijn vermoeden kenbaar te maken aan de directeur van bedrijf B. Daarnaast zou verzoeker naar zijn zeggen bij de veiligheidsfunctionaris van bedrijf B zijn vermoedens hebben geuit. Reeds gelet op het feit dat de melding bij de directeur van bedrijf B anoniem was en niet is gebleken dat de informatie over zijn vermoeden deze directeur, dan wel de veiligheidsfunctionaris van bedrijf B heeft bereikt, kan dit niet als een melding in hier bedoelde zin worden opgevat.

Overigens kan het opnemen van contact met bedrijf B (met de directeur dan wel de veiligheidsfunctionaris) strikt gezien niet als het doen van een interne melding worden aangemerkt. Aangezien zijn vermoeden het ongeoorloofd lekken van staatsgeheime informatie van bedrijf B betrof, is het echter wel verklaarbaar dat hij daar zijn zorgen wilde uiten. Op deze eerste melding zag verzoeker geen corrigerende actie volgen.

3.2.2 Melding 2

Daarna zou verzoeker zijn vermoeden, in heel bedekte termen en dus voorzichtig, bij het Hoofd van afdeling A, zijn hogere leidinggevende, hebben aangekaart. Dit kan op zichzelf worden aangemerkt als een interne melding in de hiërarchische lijn. Evenwel is het voorstelbaar dat zijn leidinggevende de door hem geuite zorg niet als een melding van een vermoeden van een misstand in hier bedoelde zin heeft herkend en onderkend nu verzoeker zijn zorgen slechts in bedekte termen uitte. Op deze tweede melding volgde geen correctieve actie richting de buitenlandse collega, die op dat moment nog bij werkmaatschappij 1 werkte.

¹¹ Art. 6, eerste lid, onder e van de Wet Huis voor klokkenluiders.

3.2.3 Melding 3

Vervolgens meldde verzoeker in september 1976 zijn vermoeden over de handelwijze van zijn buitenlandse collega in een bijeenkomst van de directie van het moederbedrijf en de directie van werkmaatschappij 1. De BVD werd eveneens op de hoogte gebracht van deze melding. Deze melding kan worden aangemerkt als een interne melding in de hiërarchische lijn. Werkmaatschappij 1 zag in het door verzoeker geuite vermoeden geen aanleiding tot het instellen van een onderzoek en onderhield via de buitenlandse collega een zakelijk contact om zo betaalde opdrachten vanuit zijn vaderland te verkrijgen. Over deze kwestie met de buitenlandse collega heeft de BVD wel nadere informatie verzameld, maar op dat moment zouden er geen aanknopingspunten zijn geweest om verdere acties te ondernemen.

3.2.4 Melding 4

Omstreeks juni/juli 1977 wendde verzoeker zich nogmaals tot de directie van werkmaatschappij 1 en toonde haar een brief van zijn buitenlandse collega, waarin deze hem verzocht foto's te maken van zaken die vielen onder staatsgeheime informatie. Deze melding kan worden aangemerkt als een (herhaalde) interne melding in de hiërarchische lijn. Hoewel de directeur van werkmaatschappij 1 daarop binnen de organisatie een waarschuwingsbrief liet uitgaan, werd ook hierop geen nader onderzoek ingesteld en/of bedrijf B dan wel het ministerie van EZ hierover geïnformeerd.

De afdeling Onderzoek heeft op basis van haar onderzoek de eerste twee meldingen van verzoeker niet kunnen vaststellen. Ten aanzien van melding 1, kan dit, mede gelet op de wijze van melden, niet meer worden achterhaald. Voor wat betreft melding 2 heeft het Hoofd van afdeling A hieraan geen herinnering meer.

De afdeling Onderzoek heeft op basis van haar onderzoek ten aanzien van de derde en vierde melding (*melding 3 en melding 4*) voldoende aanknopingspunten om te kunnen oordelen dat verzoeker deze meldingen daadwerkelijk heeft gedaan. De afdeling Onderzoek heeft hierbij in aanmerking genomen het op [...] 1980 aan de voorzitter van de Tweede Kamer uitgebrachte rapport van een interdepartementale werkgroep en een ambtsedig opgemaakt proces-verbaal van juni 1980 waarin de verklaringen van verzoeker ten aanzien van mogelijke betrokkenheid van de buitenlandse collega bij bedrijfsspionage overeenkomstig de huidige verklaringen van verzoeker zijn opgenomen. Eveneens zijn de verklaringen tegenover de afdeling Onderzoek van een van de getuigen, die in 1980 bij een strafrechtelijk onderzoek naar het handelen van de buitenlandse collega betrokken was, hierbij meegewogen.

3.2.5 Resumerend

Het is aannemelijk dat verzoeker in september 1976 en medio 1977 zijn vermoeden intern in de hiërarchische lijn heeft gemeld. Niet is gebleken dat (het moederbedrijf van) zijn voormalig werkgever hierop een onderzoek heeft ingesteld, dan wel maatregelen heeft getroffen anders dan een waarschuwingsbrief eind juli 1977 aan medewerkers binnen de eigen organisatie.

3.3. Benadeling

Deelvraag 3: *Is er sprake van benadeling van de verzoeker na de melding?*

De benadeling van melder door de werkgever kan uiteenlopende vormen aannemen en beperkt zich niet noodzakelijkerwijs tot rechtspositionele maatregelen. De afdeling Onderzoek houdt hier rekening mee bij de beantwoording van de vraag of er sprake is van benadeling.

Deze paragraaf gaat in op de aanwezigheid van de benadeling van verzoeker nadat hij zijn melding had gedaan. Hier wordt dus nog geen uitspraak gedaan over het al dan niet aanwezig zijn van een causaal verband tussen melding en benadeling. Daar wordt in paragraaf 3.4 verder op ingegaan.

Omstreeks oktober/november 1976 werden volgens verzoeker fotografie opdrachten aan hem beëindigd en kreeg hij de opdracht om fotokopieerwerkzaamheden uit te voeren. Verder is zijn arbeidsovereenkomst per 1 juli 1978 beëindigd. Verzoeker ziet beide gebeurtenissen als benadeling door zijn voormalig werkgever.

De afdeling Onderzoek wijst erop dat de gestelde benadeling door de Nederlandse overheid buiten haar onderzoek valt. Immers de bescherming vanuit de Wet Huis voor klokkenluiders ziet uitsluitend op mogelijke onheuse bejegening door de werkgever als gevolg van een melding van een vermoeden van een misstand. De Nederlandse overheid is hier niet de (voormalig) werkgever.

3.3.1 Wijziging werkzaamheden

Omstreeks oktober/november 1976 kreeg verzoeker, naar zijn zeggen, andere werkzaamheden opgedragen en ging hij deze werkzaamheden gedurende een half tot driekwart jaar uitvoeren. Deze wijziging van werkzaamheden vond plaats na de bijeenkomst in september 1976 waarin verzoeker zijn vermoeden van een misstand had gemeld (*melding 3*).

Gelet op deze informatie stelt de afdeling Onderzoek vast dat de wijziging van werkzaamheden heeft plaatsgevonden op initiatief van de voormalig werkgever. De opgedragen werkzaamheden, namelijk fotokopieerwerk in plaats van fotografiewerkzaamheden waarbij verzoeker vrijelijk toegang had tot verschillende plaatsen, kan als een demotie worden aangemerkt. De afdeling Onderzoek constateert daarom dat verzoeker benadeling heeft ondervonden door deze wijziging van zijn werkzaamheden.

3.3.2 Ontslag

In oktober 1977 meldde werkmaatschappij 1 bij het GAB dat er onvoldoende werk was voor twee fotografen binnen de organisatie. In februari 1978 berichtte werkmaatschappij 1 aan verzoeker hem per 1 juli 1978 te zullen ontslaan. Het GAB gaf op 31 maart 1978 een ontslagvergunning af. Verzoeker vocht zijn ontslag aan, maar uiteindelijk kwam er een minnelijke schikking tot stand tussen werkmaatschappij 1 en verzoeker, waarbij verzoeker een afvloeiingsaanvulling gedurende twaalf maanden aanvaardde.

De afdeling Onderzoek constateert dat de voormalig werkgever van verzoeker het initiatief heeft genomen om de arbeidsovereenkomst met verzoeker te beëindigen. Het op initiatief van de werkgever beëindigen van de arbeidsovereenkomst (een gedwongen ontslag) is een benadelingshandeling. De omstandigheid dat verzoeker ten aanzien van dat ontslag nog een aanvullende (financiële) regeling heeft getroffen met de voormalig werkgever en tijdens deze ontslagprocedure is bijgestaan door een vakvereniging maakt dit niet anders. Immers, het gedwongen ontslag was al door de voormalig werkgever ingezet. Enkel uit het feit dat een werknemer na een gedwongen ontslag op deze wijze zijn eigen financiële belangen behartigt (dan wel laat behartigen), kan niet volgen dat de werknemer het ontslag (en de gronden ervoor) zelf onderschrijft en als gerechtvaardigd beschouwt.

3.3.3 Resumerend

Zowel de wijziging van werkzaamheden van verzoeker als zijn ontslag zijn vormen van benadeling.

3.4 Causaal verband

Deelvraag 4: *Is de ondervonden benadeling het gevolg van de melding van verzoeker?*

Eerder al constateerde de afdeling Onderzoek dat de benadeling van verzoeker bestond uit de wijziging van zijn werkzaamheden en zijn ontslag. In deze paragraaf wordt beoordeeld in hoeverre het aannemelijk is dat deze benadeling het gevolg was van het melden van een vermoeden van een misstand.

3.4.1 Wijziging werkzaamheden

De wijziging van de werkzaamheden van verzoeker vond plaats op initiatief van de voormalig werkgever. De door het moederbedrijf van de voormalig werkgever daarvoor vermelde reden was dat de fotografiewerkzaamheden terugliepen. Volgens het moederbedrijf van de voormalig werkgever had dit te maken met het voortschrijden van de techniek. Ook ontstond er een wijziging in werkwijze waarbij zaken werden uitbesteed en er een efficiëncyslag werd gemaakt. Verzoeker kreeg de opdracht om andere werkzaamheden, namelijk fotokopieerwerkzaamheden, te gaan verrichten.

Het initiatief van de voormalig werkgever om de werkzaamheden van verzoeker te wijzigen, had hiermee volgens het moederbedrijf van de voormalig werkgever een bedrijfseconomische achtergrond. Een mogelijke opdracht van de (direct) leidinggevende om verzoeker niet meer rechtstreeks met een fotografie opdracht te benaderen - wat tot dan toe de gebruikelijke werkwijze was - maar dat via hem te doen, kan daarbij aansluiten. Immers, uit organisatorisch oogpunt is het niet ongebruikelijk dat de werkstroom via de leidinggevende loopt en door deze wordt bewaakt.

Evenwel valt op dat de fotografiewerkzaamheden voor verzoeker kort na de melding (*melding 3*) zouden zijn afgenomen, terwijl de andere fotograaf deze werkzaamheden wel kon voortzetten. Ook valt op dat juist op dat moment een verandering in de waardering van de fotografiewerkzaamheden van verzoeker plaatsvond, zoals blijkt uit de correspondentie van verzoeker en zijn buitenlandse collega. Immers, tot dan toe had verzoeker, naar zijn zeggen, altijd een goede beoordeling gekregen. Een personeelsdossier waaruit het tegendeel zou kunnen blijken is niet meer voor handen. Evenmin is informatie van de zijde van de 'werkgever' naar voren gebracht waaruit blijkt waarom de beoordelingen van verzoeker ineens slechter werden. Dat maakt dat redelijkerwijs valt aan te nemen dat de reden voor de wijziging van werkzaamheden van verzoeker op dat moment in nauwe relatie stond met zijn melding van een vermoeden van een misstand.

Resumerend: Op basis van haar onderzoek acht de afdeling Onderzoek aannemelijk dat er een causaal verband is tussen de wijziging van de werkzaamheden en de melding van verzoeker.

3.4.2 Ontslag

In oktober 1977 liet de voormalig werkgever aan het GAB weten dat er onvoldoende werk was voor twee fotografen. Het GAB gaf in maart 1978 een ontslagvergunning voor verzoeker af, waarna verzoeker per 1 juli 1978 ontslag werd aangezegd. Als reden voor ontslag gold de terugloop in fotografiewerkzaamheden, waarbij de minst geschikte fotograaf de organisatie moest verlaten, een zogenoemd reorganisatie ontslag.

Reorganisatie en verzoek om toestemming voor ontslag bij GAB

De afdeling Onderzoek heeft geen formele stukken uit die tijd ter beschikking gekregen. De afdeling Onderzoek baseert haar bevindingen op verklaringen van verzoeker en getuigen, een sollicitatiebrief van verzoeker uit 1978, de briefwisseling van verzoeker met zijn buitenlandse collega in 1977 en een brief van het moederbedrijf van de voormalig werkgever uit 1986. Hieruit komt het beeld naar voren dat in 1977 het werk bij werkmaatschappij 1 terugliep en dat een groot aantal medewerkers moest afvloeien naar andere werkmaatschappijen van het moederbedrijf. Dit beeld van afname van werk sloot aan bij de economische situatie in heel West-Europa op dat moment. Bovendien nam door het voortschrijden van de techniek het fotografiewerk bij de voormalig werkgever op zichzelf ook af. Ook ontstond eind jaren 70 een verandering van werkwijze naar het uitbesteden van werk uit het oogpunt van de efficiency.

De afdeling Onderzoek constateert dat in de betreffende periode daadwerkelijk sprake is geweest van afname van werkzaamheden en dat dit een reorganisatie tot gevolg had. Daarna volgde voor verzoeker de voorgeschreven ontslagprocedure bij het GAB en kreeg de voormalig werkgever van het GAB toestemming om verzoeker te ontslaan. Bij de toets van het GAB zou zijn gekeken wie van de twee fotografen de minst geschikte was en welke fotograaf om die reden als eerste, bij onvoldoende werk, voor ontslag in aanmerking kwam. Volgens het moederbedrijf van de voormalig werkgever was verzoeker de minst geschikte voor het fotografiewerk.

Ontslag van minst geschikte fotograaf

Gezien de naar voren gekomen feiten en omstandigheden kan de stelling dat verzoeker van de twee fotografen de minst geschikte was niet worden gevolgd. Daarbij wordt gewezen op de plotselinge verandering in waardering van het functioneren van verzoeker. Daarnaast valt op dat het ontslag van verzoeker wordt aangevraagd kort na het leveren van schriftelijk bewijs door verzoeker aan de voormalig werkgever over zijn vermoeden ten aanzien van zijn buitenlandse collega.

Verandering in waardering van functioneren van verzoeker

Naar voren is gekomen dat het moederbedrijf van de voormalig werkgever destijds (omstreeks 1970) aan verzoeker vroeg om de foto/film unit op te zetten en een studio voor hem bouwde. De gebruikte fotocamera's waren volgens verzoeker zijn eigendom en hiervoor was een huurovereenkomst gesloten met het moederbedrijf van zijn voormalig werkgever. Van zijn voormalig werkgever zou verzoeker een sleutel hebben gekregen waarmee hij altijd toegang had tot het laboratorium van verrijkingsapparatuur. Hieruit kan worden afgeleid dat verzoeker het volledige vertrouwen van (het moederbedrijf van) zijn voormalig werkgever genoot, zowel in zijn expertise als in zijn integriteit.

In 1977, na zijn melding (*melding 3*), zou zich een verandering in de beoordeling van het functioneren van verzoeker hebben voorgedaan. Dit komt naar voren uit zijn correspondentie in 1977 met de buitenlandse collega. Volgens verzoeker zouden zijn eerdere beoordelingen altijd uitmuntend of zeer uitmuntend zijn geweest. Zodanige beoordelingen passen in het beeld als hiervoor geschetst over de start van de foto/film unit en de vrijheid die verzoeker bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden had. Bovendien kan worden aangenomen dat de foto/film unit ook goed functioneerde, aangezien later een tweede fotograaf werd aangenomen in verband met de toename in fotografie opdrachten. Ook zou verzoeker min of meer de leermeester van de tweede fotograaf zijn geweest, hetgeen er op duidt dat zijn kennis en kunde op dit gebied hoger lag. De minder goede beoordeling is opgemaakt nadat verzoeker in september 1976 zijn melding (*melding 3*) had gedaan bij zijn leidinggevenden en de verandering in waardering van zijn functioneren kan daarvan moeilijk los worden gezien.

Het schriftelijk bewijs van zijn vermoeden ten aanzien van de buitenlandse collega

Ook is gebleken dat verzoeker de kwestie rond de buitenlandse collega na diens vertrek naar het buitenland eind 1975 niet liet rusten. Hij onderhield een briefwisseling met zijn buitenlandse collega omdat hij bewijzen wilde hebben om zo in zijn vermoeden serieus genomen te worden. Nadat verzoeker in juni 1977 een brief van zijn buitenlandse collega had ontvangen, waarin deze hem vroeg om foto's te maken van zaken die vielen onder staatsgeheime informatie, toonde hij die brief aan zijn directie en gaf hen een kopie van de brief. Dat verzoeker zijn directie op de hoogte stelde van bedoelde brief, wordt ondersteund door het feit dat de directie in juli 1977 een vertrouwelijke brief liet uitgaan aan alle medewerkers binnen de organisatie. In die brief waarschuwde de directie voor personen die buiten de normale kanalen om gegevens, materiaal en onderdelen ter beschikking probeerden te krijgen. In de context gezien van de verklaring van verzoeker dat de directie aan hem zou hebben gevraagd de brief van de buitenlandse collega te vernietigen en naliet om bedrijf B en/of ministerie van EZ hierover te informeren, kan worden afgeleid dat de directie deze informatie liever niet buiten de organisatie bracht. Hierbij is mede van belang dat de voormalig werkgever nog zakelijke contacten via die buitenlandse collega onderhield na diens vertrek naar zijn vaderland en ook via hem handel dreef met diens vaderland. Kort na deze melding (*melding 4*), in oktober 1977, vroeg de voormalig werkgever (werkmaatschappij 1) bij het GAB toestemming om verzoeker te ontslaan, omdat er onvoldoende werk was voor twee fotografen en verzoeker van deze twee de minst geschikte fotograaf was.

De plotselinge verandering in de waardering van zijn functioneren (kort na zijn melding in september 1976) en de ontslagaanvraag voor verzoeker bij het GAB (in oktober 1977, omstreeks drie maanden nadat verzoeker aan zijn voormalig werkgever schriftelijk bewijs had gegeven voor de vermoede misstand) maakt de zienswijze van verzoeker aannemelijk dat zijn gemeld vermoeden reden was om hem te ontslaan. Verzoeker wordt in zijn zienswijze ondersteund door verklaringen van twee getuigen, die menen dat de kennis van verzoeker over het verrijgingsproject en het feit dat verzoeker over deze kwestie en zijn vermoedens ten aanzien van de buitenlandse collega sprak de onderliggende reden voor zijn ontslag was. Eén van die getuigen was een naaste collega van verzoeker die toen deze kwestie speelde bij werkmaatschappij 1 werkzaam was. De andere getuige was destijds (vanaf eind 1979) als rechercheur bij het strafrechtelijk onderzoek naar de buitenlandse collega betrokken.

Resumerend: Op basis van haar onderzoek acht de afdeling Onderzoek aannemelijk dat er een causaal verband is tussen het ontslag van verzoeker en zijn melding van zijn vermoeden.

4. Conclusie

Op 15 november 2016 meldde verzoeker zich bij de afdeling Onderzoek van het Huis voor Klokkenluiders met het verzoek een onderzoek in te stellen naar de wijze waarop zijn voormalig werkgever hem bejegend had naar aanleiding van zijn melding dat sprake was van (vermoedelijke) bedrijfspionage.

Naar aanleiding van dit verzoek is de afdeling Onderzoek een bejegeningsonderzoek gestart. Dit houdt in dat enkel is onderzocht op welke wijze verzoeker is bejegend - en naar het eventuele verband daarvan met de melding - door zijn voormalig werkgever nadat hij zijn melding had gedaan en dat geen onderzoek is gedaan naar de vermeende misstand zelf.

Daarbij luidde de onderzoeksvraag als volgt:

- *Is verzoeker door zijn formele of materiële werkgever benadeeld vanwege zijn in 1976/1977 gemeld vermoeden van een misstand? Dit gemeld vermoeden bestond uit de verdenking dat de toenmalige buitenlandse collega van verzoeker zich schuldig maakte aan bedrijfspionage, dan wel het ongeoorloofd lekken en/of verstrekken van staatsgeheime informatie aan een buitenlandse mogendheid.*
- *Zo ja, waaruit heeft deze benadeling bestaan?*

Ondanks het ruime tijdsverloop heeft de afdeling Onderzoek besloten een onderzoek in te stellen. Er was nog (voldoende) documentatie beschikbaar en er waren getuigen die over de kwestie konden verklaren. Daarbij wordt opgemerkt dat tijdens het onderzoek bleek dat een belangrijke getuige, namelijk de tweede fotograaf die in de ontslagkwestie een rol van betekenis speelt, door de afdeling Onderzoek helaas niet kon worden getraceerd¹². Daarnaast maakte de aard van de melding en de maatschappelijke impact die de vermoede misstand had dat een onderzoek op zijn plaats was. Gelet op de beperkingen die gepaard gaan met het ruime tijdsverloop beschrijft de afdeling Onderzoek haar bevindingen in termen van 'aannemelijkheid'.

Ten tijde van de vermoede misstand bestond er nog geen Wet Huis voor klokkenluiders, die vanaf 1 juli 2016 van kracht is. Het verzoek om onderzoek is wel ingediend onder deze wet. Derhalve worden de afwegingscriteria die volgen uit de Wet Huis voor klokkenluiders toegepast. Uit de Wet Huis voor klokkenluiders vloeit overigens voort dat de wetgever het vanzelfsprekend acht dat het Huis – op grond van deze wet – onderzoek kan instellen naar gebeurtenissen die dateren van vóór inwerkingtreding.

Voorts is in het belang van het onderzoek de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker benaderd om deze in de gelegenheid te stellen een bijdrage te leveren aan het onderzoek en de waarheidsvinding. De rechtsopvolger van het moederbedrijf was bereid deze bijdrage in het kader van de waarheidsvinding te leveren. De afdeling Onderzoek is de rechtsopvolger van het moederbedrijf daarvoor erkentelijk. De aanduiding 'werkgever' in dit rapport dient dan ook in de hier genoemde context te worden gelezen. De afdeling Onderzoek hecht eraan om aan te geven dat zij in haar rapport uitsluitend een situatie beschrijft van inmiddels meer dan 41 jaar geleden en geen uitspraak doet over de huidige naleving van integriteitsregelgeving door de 'werkgever'.

¹² De afdeling Onderzoek heeft navraag gedaan bij verzoeker en getuigen om te kijken of deze persoon kon worden getraceerd, maar dit leverde onvoldoende aanknopingspunten op om hem te kunnen traceren.

4.1 Verzoeker had een redelijk vermoeden van een misstand met een maatschappelijk belang

De afdeling Onderzoek concludeert dat verzoekers melding van een vermoeden van een misstand met maatschappelijk belang op redelijke gronden was gebaseerd. De vermoede misstand zag op het overtreden van wettelijke geheimhoudingsbepalingen en beveiligingsvoorschriften met betrekking tot verrijkingstechnologie. Dit teneinde informatie hierover te verstrekken aan een buitenlandse mogendheid. Aan het vermoeden van verzoeker lagen eigen waarnemingen ten grondslag die hij vanuit zijn functie en zijn vriendschappelijke contacten met zijn buitenlandse collega heeft gedaan. De gegrondheid van het vermoeden vindt bovendien steun in een nadien door de Nederlandse overheid ingesteld onderzoek waarover aan de Tweede Kamer is gerapporteerd, alsook in een strafrechtelijk onderzoek onder leiding van het OM naar het handelen van de buitenlandse collega na diens vertrek naar zijn vaderland. Daarnaast ziet het vermoeden op een zodanige overtreding van wetgeving, dat het belang van de Nederlandse Staat en de internationale rechtsorde was geraakt.

4.2 Aannemelijk dat verzoeker zijn vermoeden afdoende intern heeft gemeld

In de periode waarin de kwestie speelde, was er nog geen wet- of regelgeving die de werkgever verplichtte tot het hebben van een meldregeling voor een vermoeden van een misstand. Wel gold de wettelijke verplichting om zich als een goed werkgever en/of goed werknemer te gedragen. Een melder dient dan ook, handelend als een goed werknemer, in eerste instantie zijn vermoeden binnen de organisatie zelf, in de hiërarchische lijn, aan de orde te stellen, tenzij dit niet van hem kan worden verlangd. Het doen van een (anonieme) melding bij bedrijf B en het in bedekte termen aankaarten van zijn vermoeden bij zijn hogere leidinggevende, heeft de afdeling Onderzoek niet kunnen vaststellen. Wel acht de afdeling Onderzoek op basis van haar onderzoek aannemelijk dat verzoeker in september 1976 en medio 1977 zijn vermoeden intern in de hiërarchische lijn heeft gemeld. Niet is gebleken dat de voormalig werkgever naar aanleiding van de meldingen van verzoeker een onderzoek heeft ingesteld. De voormalig werkgever heeft volstaan met het versturen van een brief aan medewerkers binnen de eigen organisatie, waarin zij werden gewaarschuwd voor personen die buiten de normale zakelijke kanalen informatie en materiaal probeerden te verkrijgen. De afdeling Onderzoek heeft bij haar bevindingen in aanmerking genomen het op [---] 1980 aan de voorzitter van de Tweede Kamer uitgebrachte rapport en een ambtsedig opgemaakt proces-verbaal van juni 1980. Eveneens zijn de verklaringen van een van de door de afdeling Onderzoek gehoorde getuigen, die in 1980 bij een strafrechtelijk onderzoek naar het handelen van de buitenlandse collega betrokken was, hierbij meegewogen.

4.3 Benadeling van verzoeker aannemelijk

Omstreeks oktober/november 1976 kreeg verzoeker andere werkzaamheden opgedragen, namelijk fotokopieerwerk in plaats van fotografiewerkzaamheden. Met het beëindigen van zijn fotografiewerkzaamheden had hij ook geen toegang meer tot verschillende plaatsen en diende hij zich uitsluitend bezig te houden met kopiëren. De afdeling Onderzoek ziet dit als een demotie en ziet deze wijziging van werkzaamheden als een benadelingshandeling.

Daarna heeft de voormalig werkgever voor verzoeker, in verband met een reorganisatie, bij het GAB een ontslagvergunning aangevraagd en verkregen. Het op initiatief van de werkgever beëindigen van de arbeidsovereenkomst (een gedwongen ontslag) is een benadelingshandeling.

4.4 Aannemelijk dat benadeling van verzoeker het gevolg is van zijn melding

Gelet op de beschikbare documentatie en verklaringen heeft de afdeling Onderzoek aannemelijk geacht dat het melden van een vermoeden van een misstand door verzoeker de oorzaak is geweest van het wijzigen van zijn werkzaamheden en het ontslag nadien.

Bijlage A. Samenvatting reactie op commentaren verzoeker en 'werkgever'

Conform artikel 17 van de Wet HvK hebben de verzoeker en in casu de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker desgevraagd schriftelijk commentaar geleverd op het concept van dit rapport. Het commentaar van verzoeker was beperkt.

Het commentaar van beiden leidde er deels toe dat de afdeling Onderzoek het rapport heeft aangepast.

Het overige commentaar gaf geen aanleiding tot aanpassing. De redenen daarvoor zijn hieronder beschreven.

Een deel van het commentaar van de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker viel niet binnen de reikwijdte van de onderzoeksvragen of het betrof kritiek op de (standaard-)werkwijze van de afdeling Onderzoek. In dit verband merkt de afdeling Onderzoek het volgende op.

De beoordeling om een verzoek om onderzoek in behandeling te nemen (ontvankelijk te verklaren) vindt plaats op basis van de door een verzoeker aangeleverde informatie, conform de wet Huis voor klokkenluiders. In het rapport is aangegeven hoe de afdeling Onderzoek tot dit ontvankelijkheidsoordeel is gekomen. Vanwege het tijdsverloop heeft de afdeling Onderzoek eerst verkend of onderzoek nog mogelijk was. Zo is er gekeken of er nog documentatie en getuigen waren te achterhalen. Dit bleek zo te zijn. De rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker was bereid in het kader van de waarheidsvinding een bijdrage te leveren aan het onderzoek. De afdeling Onderzoek is de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker daarvoor erkentelijk. Deze rechtsopvolger is in het onderzoeksrapport verder aangeduid als 'werkgever' en is in dat kader ook in de gelegenheid gesteld zijn zienswijze te geven. Het onderzoek heeft geen informatie naar voren gebracht die een heroverweging van de ontvankelijkheid rechtvaardigde.

In het onderzoeksproces maken hoor en wederhoor integraal onderdeel uit van de werkwijze van de afdeling Onderzoek. Dit vindt plaats bij het voorleggen van het feitenrelaas en het conceptrapport.

Het rapport is vervolgens een weergave van de feiten en omstandigheden zoals de afdeling Onderzoek deze heeft kunnen afleiden uit de verzamelde informatie, op basis van haar keuzes uit het onderzoeksmateriaal.

Ten aanzien van het commentaar van de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker dat het feitenrelaas slechts opvattingen en beweringen van verzoeker bevat en berust op verklaringen die meer dan 41 jaar later door getuigen zijn gedaan, wordt het volgende opgemerkt.

Bij het opstellen van het feitenrelaas is, aanvullend op de verklaringen van verzoeker en de onder ede gehoorde getuigen, gebruik gemaakt van schriftelijke (deels openbare) bronnen. Deze bronnen waren Tweede Kamerstukken, processen-verbaal, een strafvonnis en -arrest ten aanzien van de buitenlandse collega over wie verzoeker zijn vermoeden van bedrijfsspionage had geuit. Ook was er nog een gedeelte van de briefwisseling uit de jaren '70 tussen verzoeker en zijn buitenlandse collega beschikbaar.

Voorts zag het commentaar van de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker op keuzes die de afdeling Onderzoek had gemaakt met betrekking tot de te horen getuigen, zoals bijvoorbeeld een voormalig rechercheur van de Rijksrecherche en een voormalig Chief Marketing Officer. Daarbij werd opgemerkt dat die getuigen destijds niet werkzaam waren bij de voormalig werkgever en niet

uit eigen waarneming daarover konden verklaren. De afdeling Onderzoek wijst erop dat partijen de mogelijkheid krijgen om getuigen naar voren te brengen. De afdeling Onderzoek maakt echter een eigen afweging met betrekking tot de te horen personen en de mate waarin hun verklaringen kunnen bijdragen aan de reconstructie en de beantwoording van de onderzoeksvragen. Zo had de keuze om de voormalig onderzoeker van de Rijksrecherche te horen, te maken met het feit dat deze bij het strafrechtelijk onderzoek naar het vermoeden van de misstand was betrokken en destijds met verzoeker heeft gesproken. Eerst na het horen van een getuige kan worden vastgesteld in hoeverre en of geleverde informatie daadwerkelijk relevant is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen en op welke wijze deze informatie in het onderzoeksrapport kan worden betrokken.

Ten aanzien van het commentaar van de rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker met betrekking tot de keuze om na ruim 41 jaar nog een onderzoek in te stellen, wijst de afdeling Onderzoek erop dat de wet Huis voor klokkenluiders geen verjaringstermijn kent. Dit laat onverlet dat de afdeling Onderzoek wel een eigen afweging maakt in het belang van een onderzoek en de onderzoekbaarheid. Gelet op de beperkingen die gepaard gaan met het ruime tijdsverloop beschrijft de afdeling Onderzoek haar bevindingen in termen van aannemelijkheid.

De rechtsopvolger van het moederbedrijf van de voormalig werkgever van verzoeker heeft vraagtekens gesteld bij het doel en nut van openbaarmaking van het rapport nu aanbevelingen in het rapport ontbreken. Het al dan niet doen van aanbevelingen staat echter los van het openbaar maken van een onderzoeksrapport, zoals dat is beschreven in artikel 17, lid 7 van de Wet Huis voor klokkenluiders. Het ontbreken van een aanbeveling in het rapport, maakt niet dat publicatie van het rapport achterwege wordt gelaten of als onnodig bezwaarlijk moet worden aangemerkt. Daarnaast is het rapport geanonimiseerd. Bovendien beschrijft het rapport een situatie van ruim 41 jaar geleden en doet geen uitspraak over de huidige naleving van integriteitsregelgeving binnen de rechtsopvolger van de voormalig werkgever van verzoeker.

Tot slot houdt de afdeling Onderzoek, bij haar beoordeling of het commentaar aanleiding geeft tot aanpassing, alle belangen in het oog die zijn geformuleerd in artikel 10 van de Wet openbaarheid bestuur.

Colofon

Dit is een uitgave van het Huis voor Klokkenluiders.

Contactgegevens

Bezoekadres: Maliebaan 72, 3581 CV Utrecht
Postadres: Postbus 10088, 3505 AB Utrecht
Telefoon: 088-13 31 000
Website: www.huisvoorklokkenluiders.nl
E-mail: info@huisvoorklokkenluiders.nl

